

Arbeidstilsynet

POLITIET

Skatteetaten

Felles årsrapport for etatenes innsats mot arbeidslivskriminalitet 2020

Innhold

1 Innledning	1
2 Samarbeid mot arbeidslivskriminalitet	3
2.1 A-krimsentrene	3
2.2 Annet lokalt a-krim samarbeid	6
2.3 Samarbeid med andre myndigheter	7
2.4 Samarbeid med arbeids- og næringslivet	9
3 A-krimsentrenes innsats mot de ulike aktørgruppene	11
3.1 Sentrale trusselaktører	11
3.2 Utenlandske arbeidstakere	14
3.3 Oppdragsgivere og forbrukere	16
3.4 Media	16
3.5 Tall for aktivitet i a-krimsentrene	18
4 Resultater og effekter av etatenes innsats mot a-krim	20
4.1 Resultater og effekter - sentrale trusselaktører	20
4.2 Resultater og effekter - utenlandske arbeidstakere	25
4.3 Resultater og effekter - oppdragsgivere og forbrukere	28
5 Samfunnseffekter av innsatsen mot arbeidslivskriminalitet	32
5.1 Samlet vurdering av effekten på handlingsrommet til kriminelle	32
5.2 Utviklingen i a-krim	32
5.3 A-krim samarbeidet skal bidra til å beskytte fem samfunnsverdier	35
5.4 Koronapandemien kan ha negativ påvirkning på samfunns målet	35
5.5 På lenger sikt er det flere eksterne faktorer som påvirker samfunnsverdiene	36
6 Situasjonsbeskrivelse a-krim 2020	37
6.1 Svart arbeid – skatteunndragelser – utnyttelse av arbeidere	37
6.2 Kriminelle nettverk en større utfordring	37
6.3 Utnyttelse av koronastøtteordninger	37
6.4 A-krimutsatte bransjer	38
7 Samarbeidsarenaer og utviklingsoppgaver på sentralt nivå	39
7.1 Samarbeidsarenaer	39
7.2 Utviklingsoppgaver	40

1 Innledning

Det tverretatlige a-krimssamarbeidet mellom Arbeidstilsynet, NAV, politiet og Skatteetaten er sentralt i innsatsen mot arbeidslivskriminalitet. Den overordnede målsettingen for de fire etatene på samfunnsnivå, er å redusere forekomsten av arbeidslivskriminalitet (a-krim). Etatene har innrettet sin innsats mot å oppnå følgende brukermål:

- Sentrale trusselaktører har fått sin kapasitet og intensjon betydelig redusert
- Utenlandske arbeidstakere er satt i stand til å ivareta sine rettigheter og oppfylle sine plikter
- Oppdragsgivere og forbrukere bidrar ikke til a-krim ved kjøp av varer og tjenester

Innsatsen har i 2020 vært preget av koronapandemien, og det har påvirket arbeidet knyttet til de tre brukermålene. Det er spesielt den operative uteaktiviteten som har vært berørt av hensyn til smittevern, noe som bl.a. innebærer at omfanget av kontroller og aksjoner er redusert sammenliknet med tidligere år. På grunn av koronapandemien har det også vært mindre samarbeid enn vanlig med andre myndigheter og med arbeids- og næringslivet.

Regjeringen iverksatte i 2020 ulike tiltakspakker som følge av koronapandemien. Skatteetaten har hatt ansvar for kompensasjonsordningen for næringslivet og lønnskuddsordningen, mens NAV har hatt ansvaret for lønnskompensasjonsordningene til arbeidstakere, frilansere og selvstendig næringsdrivende samt ordningen med forskudd på dagpenger. Skatteetaten og NAV har gjennom sin kontrollvirksomhet hatt fokus på mulig misbruk av disse ordningene. A-krimssentrene har også bidratt til å avdekke saker hvor det har vært mistanke om utnyttelse av permitterings- og dagpengeordningene. Politiet har etterforsket flere av etatenes anmeldelser og har hatt et spesielt godt samarbeid med Skatteetaten og NAV om utvelgelse av de riktige sakene. ØKOKRIM har gjennomført flere etterforskninger av typetilfeller

opp mot regjeringens tiltakspakker, og flere har blitt domfelt for bedragerier mot ordningene.

Arbeidstilsynet fikk i november 2020 i oppdrag å bidra til smittebegrensning av korona i arbeidslivet. Dette innebærer at etatens innsats, også gjennom a-krimssamarbeidet, har et høyt fokus på smittevern. Innsatsen videreføres i 2021.

Til tross for redusert operativ uteaktivitet har både a-krimssentrene og det lokale a-krimssamarbeidet gjennomført flere aksjoner og kontroller. Disse har bl.a. hatt som formål å bygge kunnskap om trusselaktører og hvordan de driver innenfor ulike bransjer, informasjonsinnhenting i pågående saker og oppfølging av trusselaktører med ulike virkemidler og sanksjoner. Sentrene har også hatt kontroller på arbeidsplasser der det har vært mistanke om svindel med permitterings- og dagpengeordningene, eller brudd på smittevern og karantenebestemmelser.

Et viktig mål med kontrollene er å være aktivt ute og synlig på arbeidsplassene, i bransjene og virksomhetene. Gjennom tilstedeværelse styrkes inntrykket av at etatene er tett på og følger med. Dette har en forebyggende effekt og bidrar til økt tillit til etatene.

Innsatsen mot a-krim skal være kunnskapsstyrt, og kunnskapsbygging er et felles ansvar for etatene. A-krimssentrene har gjennom hele året jobbet godt med å utarbeide ulike kunnskapsprodukter, både om konkrete trusselaktører og mer generelle a-krimstrusler i egne geografiske nedslagsfelt. Dette har gitt beslutningsstøtte for prioritering av innsats og virkemidler.

Det har på sentralt nivå i etatene vært jobbet med rammer og systemstøtte for tverretatlig kunnskapsbygging. Det er besluttet en tverretatlig etterretningsprosess som bygger på politiets etterretningsdoktrine, og politiet har utredet og besluttet at de kan dele eget etterretningsystem med etatene i a-krimssentrene. Videre er det under

utvikling en ny versjon av etatenes felles system akrim.no som legger til rette for bedre støtte for arbeidet med datafangst og kunnskapsbygging fra felles kontrollinnsats.

Etatenes begrensede muligheter til å dele, sammenstille og lagre informasjon trekkes fortsatt frem som den sentrale utfordringen for det tverretatlige a-krimssamarbeidet, og spesielt i arbeidet med kunnskapsbygging. Dette vanskeliggjør både samarbeidet og gjennomføring av konkrete aktiviteter og er et hinder for måloppnåelsen på a-krimområdet. Etatene ser derfor frem til arbeidet som Justis- og beredskapsdepartementet har igangsatt når det gjelder forslag til forskrifter om informasjonsdeling og -behandling i a-krimssamarbeidet. Etatene deltar i departementets arbeidsgruppe knyttet til forskriftsarbeidet.

Etatene igangsatte sommeren 2020 en evaluering av felles styringsmodell for a-krimssamarbeidet. Evalueringen skal se på hvilke endringer som må gjøres i dagens styringsmodell for at modellen skal støtte opp under en målrettet og effektiv innsats

mot a-krim. Evalueringen ferdigstilles første halvår 2021.

På oppdrag fra Det sentrale samarbeidsforum utredet ØKOKRIM i 2020 politiets forvaltningsmessige myndighetsutøvelse i a-krimssamarbeidet, det vil si først og fremst den operative virksomheten som skjer utenfor straffeforfølgningssporet. Politiets arbeid med straffesaker, som reguleres av straffeprosessloven, er ikke omfattet av utredningen. ØKOKRIMs rapport ble ferdigstilt i august 2020 og vil kunne bidra til å spisse politiets bidrag og heve kvaliteten på innsatsen.

Felles årsrapport for 2020 beskriver først samarbeidet mot a-krim og innsats mot de tre aktørgruppene. Videre beskrives resultater og effekter av etatenes innsats mot a-krim og samfunnseffekter av innsatsen. Det gis også en kort situasjonsbeskrivelse av a-krim i 2020. Avslutningsvis beskrives samarbeidsarenaer og enkelte utviklingsoppgaver på sentralt nivå i etatene.

2 Samarbeid mot arbeidslivskriminalitet

2.1 A-krimsentrene

2.1.1 Samarbeid og drift

På tross av mindre operativ uteaktivitet, mye hjemmekontor med hovedsakelig digital møteaktivitet, og mindre fysisk tilstedeværelse i a-krimsentrene, rapporteres det om at 2020 har vært preget av godt samarbeid mellom etatene og målrettet arbeid mot sentrale trusselaktører så langt dette har vært mulig. Det vises også til at det har hatt stor merverdi å ha et tverretatlig samarbeid under koronapandemien da trusselaktører sentrene jobber med, også har en risiko for å begå koronarelatert kriminalitet.

A-krimsentrene rapporterer noe ulikt om hvordan koronapandemien har preget arbeidet. Sentrene har generelt hatt lavere operativ uteaktivitet og svakere måloppnåelse enn planlagt pga. smittevern og restriksjoner på reisevirksomhet og kontrollaktivitet. I perioden mars til mai med nedstengning av landet, var det svært begrenset uteaktivitet, og det var først på høsten at uteaktiviteten tilnærmet seg normalen. Arbeidet med kunnskapsbygging har vært opprettholdt hele tiden til tross for nedstengning og hjemmekontor, men svekkede muligheter for fysisk informasjonsinnhenting har i perioder medført svakere datagrunnlag enkelte steder. I tillegg fikk de enkelte etatene også nye oppdrag fra egne departement som følge av koronapandemien. Samlet medførte dette at sentrene måtte endre mye av sin planlagte aktivitet for 2020.

Ressurssituasjonen i a-krimsentrene har i 2020 bl.a. vært preget av utlån av medarbeidere til prioriterte linjeaktiviteter. Dette er spesielt merkbart for de minste sentrene. Særlig rapporteres det at de fleste av NAV sine medarbeidere i a-krimsentrene har vært lånt ut til linjen for å bistå med saksbehandling av dagpenger i perioden april-september. Enkelte a-krimsentre peker også på at det har vært noe turnover, og at stillinger har stått

ledig en stund før de er blitt erstattet med nye deltakere. Dette går utover sentrenes drift.

Skatteoppkreverne og ansvaret for arbeidsgiverkontrollen ble f.o.m. 1. november 2020 integrert i Skatteetaten. Dette medførte endringer i ressursinnsatsen for noen av a-krimsentrene.

Tolletaten er til stede på noen av a-krimsentrene. Tolletatens nye organisasjon trådte i kraft 1.oktober 2020, og på grunn av ny arbeidsfordeling har etatens aktivitet ved senteret i Oslo blitt begrenset fra siste kvartal 2020. I forbindelse med innspill til revisjon av regjeringens strategi mot arbeidslivskriminalitet har Tolletaten varslet at de fremover ønsker en sterkere og mer helhetlig tilknytning til a-krimsam arbeidet.

Alle a-krimsentrene viser til at manglende støtte i regelverket for deling, sammenstilling og lagring av informasjon, med påfølgende manglende systemstøtte, er den største utfordringen, og det gjør samarbeidet ineffektivt og slitsomt. Det medfører bl.a. tunge og u hensiktsmessige arbeidsprosesser og at altfor mye tid brukes på å vurdere om noe kan deles eller lagres.

A-krimsentrene melder også at spørsmålet om politiets hjemmelsgrunnlag for deltakelse i tverretatlige kontroller har vært krevende. Politiets oppfølging av ØKOKRIMs utredning og endelige avklaringer rundt politiets forvaltningsmessige myndighetsutøvelse i a-krimsam arbeidet imøteses av de øvrige etatene.

2.1.2 Kunnskapsbygging i a-krimsentrene

For at den tverretatlige a-kriminnsatsen skal være formåls effektiv, er det viktig å rette innsatsen mot de aktørene som til enhver tid har størst kapasitet til og intensjon om å begå kriminelle handlinger, de sentrale trusselaktørene. Å identifisere og følge med på sentrale trusselaktører stiller høye krav til kunnskapsbygging. I dette arbeidet er det sentralt

for etatene å kunne dele, sammenstille og lagre informasjon.

A-krimsentrene har over tid jobbet målrettet med å forbedre sine prosesser knyttet til kunnskaps- og informasjonsinnhenting. I 2020 melder sentrene at de har etablert en mer kunnskapsbasert tilnærming enn det de har hatt tidligere, og det er utarbeidet flere ulike kunnskapsprodukter. Noen av disse er temarapporter om a-krim innen spesifikke bransjer, eksempelvis landbruk, renhold, bygg og transport. Andre kunnskapsprodukter er beskrivelser av modus, konkrete trusselaktører og nettverk innen a-krimsentrets geografiske nedslagsfelt. Flere av sentrene har i 2020 også utarbeidet kunnskapsprodukter om korona-relaterte risikoer i eget område og mulig misbruk av regjeringens tiltakspakker.

Kunnskapsproduktene fungerer som beslutningsstøtte for ledere i etatene som skal iverksette tiltak mot identifiserte trusselaktører og utsatte bransjer. utfordringer knyttet til regelverk for deling og sammenstilling av taushetsbelagt informasjon gjør det utfordrende for a-krimsentrene å produsere kunnskapsprodukter som er detaljerte nok til å gi ledere den beslutningsstøtten som behøves. Kunnskapsproduktene gir imidlertid en felles forståelse av kriminalitetsutfordringene, de er mer løsrevet fra hva den enkelte etat er opptatt av, og de gir et godt grunnlag for å prioritere innsats og virkemidler.

Kontroller og aksjoner som ledd i arbeidet med innhenting av kunnskap, er en sentral oppgave. Den operative aktiviteten har i noen tilfeller også som formål å følge opp enkeltaktører. Videre kan det ha en effekt som del av innsatsen mot utenlandske arbeidstakere og mot oppdragsgivere og forbrukere. Kontroller og aksjoner bidrar også til synlighet. En del av den operative aktiviteten baserer seg i tillegg på konkrete tips.

Under følger noen eksempler fra 2020 når det gjelder kunnskapsbygging:

A-krimsentret i Trondheim har gjennomført en omfattende kartlegging av proffmarkedet innenfor

bygg. Til sammen ble over hundre byggeplasser besøkt, og det ble innhentet informasjon fra rundt 800 ulike virksomheter. Formålet var å få oversikt over hvilke aktører som utførte arbeid, hvilke virksomheter som var hovedentreprenør på oppdragene, og hvilke virksomheter disse benytter som underentreprenør. I tillegg var det et mål å gi informasjon og veiledning til oppdragsgivere for å kunne velge seriøse underentreprenører. Dette skal danne grunnlag for nærmere tiltak hos de aktørene som antas å utgjøre størst risiko for alvorlig a-krim. Arbeidet fortsetter i 2021.

A-krimsentret i Bodø har jobbet med kunnskapsbygging om transportbransjen og varebilssegmentet i Nordland. Her har det vært et tett samarbeid med Statens vegvesen. Dette vil danne beslutningsgrunnlag for eventuelle videre tiltak innen bransjen i 2021. Arbeidet har også omfattet flere tverretatlige kontroller i forbindelse med kunnskapsinnhenting. Kontrollene har medført sanksjoner overfor trusselaktører i bransjen, samt at de har bidratt til synlighet.

A-krimsentret i Kristiansand ferdigstilte våren 2020 en overordnet etterretningsrapport som er utarbeidet i samarbeid mellom senteret og etterretningsanalytiker i Agder politidistrikt. Rapporten gir et trusselbilde når det gjelder a-krim i Agder, basert på innhenting i 2019, og har allerede gitt beslutningsstøtte for videre arbeid med noen sentrale trusselaktører som senteret har fulgt opp i 2020.

A-krimsentret i Bergen har i 2020 utarbeidet en grunnetterretning og analyse av næringsområdene i Vestland fylke, med formål om å trekke frem bransjer med høyest risiko for a-krim. På bakgrunn av dette arbeidet er det vedtatt fem primære områder for senterets videre kunnskapsbygging i 2021 for å identifisere modus og sentrale trusselaktører.

A-krimsentret i Oslo utarbeidet i 2020 en offentlig situasjonsbeskrivelse om bilpleiebransjen i Oslo og Akershus. Formålet med rapporten er å beskrive dagens situasjon i bilpleiebransjen i aktuelt

område, og på den måten gjøre myndighetene i bedre stand til å iverksette målrettede tiltak mot useriøse og kriminelle virksomheter. Videre er det en målsetning at funn i rapporten kan benyttes i et forebyggende perspektiv, ved å gjøre kunder i bedre stand til å velge seriøse tilbydere. Informasjonstilfanget i rapporten er fra 2019. Se også omtale av rapporten under kapittel 2.4

2.1.3 A-krimssenterets samarbeid med linjen

A-krimssentrene og linjen i etatene har et felles ansvar for måloppnåelse. Generelt er det et godt samarbeid mellom senteret og linjen. Så er det ulikt hvordan etatene bruker egen linje i utarbeidelsen av kunnskapsprodukter og i oppfølging av saker fra senteret, hvordan det samarbeides når det foregår parallell behandling av saker både i linjen og på senteret, og også hvordan linjen i de ulike etatene samarbeider. Dette er til dels begrunnet i etatens ulike virkemidler og sanksjoner og når i tidsløpet de er aktuelle å benytte.

Arbeidstilsynets medarbeidere på a-krimssenteret følger i hovedsak opp sakene selv. Dette er fordi etaten besitter de raskere virkemidlene og sanksjonene som kan brukes mer eller mindre umiddelbart, slik som stans ved fare for liv og helse, men også pålegg med kort frist for gjennomføring og eventuell oppfølging med tvangsmulkt eller stans som pressmiddel. Oppfølging av saker med overtredelsesgebyr eller anmeldelse skjer med bistand fra etatens jurister tilknyttet sentrene. Ved behov for fagkompetanse innen særskilte bransjer eller fagområder m.m. er det samarbeid med andre deler av etaten.

NAVs medarbeidere på a-krimssentrene utreder og ferdigstiller kontrollrapporter. I tillegg følger medarbeidere på senteret opp eventuell bruk av arbeidsmarkedstiltak i useriøse virksomheter og informerer internt i egen etat for å forebygge misbruk av tiltak. Linjen i NAV har normalt tilstrekkelige ressurser til å følge opp sakene fra senteret f.eks. med anmeldelser eller bistand med utredning og gjennomføring av kontroller. Det samme gjelder for saker som skal følges opp med

vedtak om opphør av ytelse og tilbakekreving. Som eksempel viser a-krimssenteret i Oslo til en sak med opprinnelse fra senteret, der linjen i NAV og Oslo politidistrikt i 2020 har samarbeidet i etterforskningen. Saken resulterte i en dom i desember 2020.

I 2020 mottok NAV fem ganger så mange søknader om dagpenger som normalt. Som en følge av dette har NAV lånt ut de fleste av sine medarbeidere i a-krimssentrene og kontrollenhetene (linjen) til saksbehandling av dagpenger i store deler av 2020. De gjenværende ressursene har behandlet saker som har oppstått som følge av misbruk av koronarelaterte ordninger som lønnskompensasjon og forskudd på dagpenger. NAV har prioritert disse sakene i 2020. NAV vil fortsatt bruke ressurser på oppfølging av disse sakene i 2021, men i løpet av vinteren er situasjonen i ferd med å normalisere seg.

Politiets medarbeidere i a-krimssentrene jobber i hovedsak med utlendingsfeltet, etterretning eller straffesaksarbeid innen økonomisaker. Påtale er tilknyttet flere av sentrene, som i Bergen der politiets a-krimavsnitt er plassert på senteret. Ved a-krimssentrene i Tønsberg, Kristiansand og Oslo deltar påtalejurister på saksmøter og er med i vurderingen av hvilke tiltak som skal settes inn mot enkelte aktører. A-krimssenteret i Oslo viser til at fast påtalejurist fra politiet bidrar til god oppfølging i straffesakene.

Det vises til at det generelt samarbeides godt med forskjellige ressurser i linjen i politiet, avhengig av sak. I hovedsak nevnes samarbeid med de miljøene medarbeiderne i senteret kommer fra. Etterforskning skjer for det meste i politiets linje, men a-krimssentrene i Tønsberg, Trondheim og Bodø viser til at politiets medarbeidere i senteret selv etterforsker en del av sakene. Årsaken er manglende ressurser i linjen.

Linjen i *Skatteetaten* prioriterer saker som i hovedsak egner seg for tyngre virkemidler, og det vises til tilstrekkelig kapasitet til de viktigste sakene. Skatteetaten bruker en rekke virkemidler

(boksettersyn, arrester, innkreving, skjønn, utvidet kontroll m.m.) på saker fra sentrene. Det er god samhandling mellom de som utreder de tyngre sakene videre i linjen i Skatteetaten, og etatens medarbeidere på a-krimsentrene. Dette gjør det enklere å koordinere videre samarbeid på senteret og dele informasjon til de andre etatene om status i sakene. A-krimsentrene har også tett dialog med Skatteetatens skattepatrolje.

2.2 Annet lokalt a-krimssamarbeid

I de områdene hvor a-krimsentrene ikke har geografiske nedslagsfelt, har etatene etablert et lokalt a-krimssamarbeid. Etatene samarbeider om kunnskap som grunnlag for å prioritere innsats, og det gjennomføres tverretatlige kontroller og aksjoner. Etatene er ikke fast samlokalisert.

I *Innlandet* (tidligere samarbeidet i Hedmark og Oppland) er samarbeidet godt innarbeidet. Det er etablert en tverretatlig a-krimgruppe hvor det i 2020 har vært faste deltakere fra alle de fire etatene. Gruppen møtes to ganger i måneden for planlegging av aktivitet og oppfølging av saker, og Arbeidstilsynet har hatt koordineringsansvaret. I tillegg til a-krimgruppen deltar også andre representanter fra etatene på kontroller og i oppfølging av saker. Som eksempel vises det til et par saker der lokalt lensmannskontor har utført etterforskning, i samarbeid med økoavsnittet i Innlandet politidistrikt. Fra Skatteetaten er skattepatroljene mye benyttet i felles kontroller.

A-krimgruppen har samarbeid med flere andre myndigheter. Samarbeid med el-tilsynet (El-Sikkerhet Norge) trekkes spesielt frem. Brannvesen har deltatt i enkelte tilsyn knyttet til innkvartering og innen landbruk. Det er på bakgrunn av gode erfaringer planlagt mer samarbeid med brannvesen fremover. Statens vegvesen har i 2020 deltatt på spesifikke kontroller rettet mot bilverksteder.

Det har i 2020 også vært kontroller innenfor både gatekjøkken, kebabrestauranter og andre typer serveringssteder. Det vises til gjennomgående mange brudd på regelverket, blant annet brudd på

bokføringsloven, manglende arbeidstillatelse, brudd på forhold rundt arbeidsavtaler, arbeidstid og lønnsforhold, og mistanke om trygdesvindel. Det er ikke registrert noen bedring siden fjoråret. Det har også vært kontroller rettet mot noen enkeltaktører innenfor bygg. Her erfares det at forholdene sammenliknet med tidligere år, er bedret. Godt tverretatlig samarbeid har gitt resultater i disse sakene.

I a-krimssamarbeidet i *Møre og Romsdal* deltar Statens vegvesen fast, i tillegg til de fire etatene. Dette trekkes frem som en styrke. Det operative samarbeidet har i 2020 fungert godt med god samhandling mellom medarbeidere fra etatene. Som følge av koronapandemien har det vært digitale møter som har latt seg gjennomføre oftere enn de tidligere fysiske møtene. Dette har vært en positiv utvikling for både samarbeidet og arbeidsmetodikk. I løpet av 2020 er innretningen av aktiviteten i større grad blitt basert på kunnskapsbaserte beslutninger.

A-krimssamarbeidet i *Møre og Romsdal* har også samarbeidet med enkelte lensmannskontor. Disse har både bidratt på kontroller og startet etterforskning i enkelte saker. Lensmannskontorene er videre et sentralt bindeledd opp mot andre etater i samme område. Det er generelt et godt samarbeid med etater utenfor selve a-krimssamarbeidet, både i arbeidet med kunnskapsbygging og gjennom felles kontroller. Det er bl.a. gjennomført kontroller av innkvartering både sammen med el-tilsynet og brannvesen. Videre vises det til løpende dialog med Mattilsynet når det gjelder serveringssteder og fiskeforedlingsbedrifter.

Flere av de planlagte operative aktivitetene har utgått på grunn av koronapandemien. Det er imidlertid jobbet godt med kunnskapsbygging, bl.a. fortsettelse av et arbeid innen verftsindustrien. I et fylke med stor tetthet av verft og stor maritim klynge vil kunnskap om bransjen og aktører gi et godt grunnlag for beslutning om videre innsats.

I *Troms og Finnmark* er samarbeidet mellom etatene organisert gjennom lokale samarbeids-

grupper seks steder i fylket. Arbeidstilsynet, politiet og Skatteetaten har i 2020 vært faste deltakere alle steder, i tillegg til lokal skatteoppkrever. NAV har deltatt i samarbeidet i Tromsø, men ellers i mindre grad på grunn av begrensede ressurser. I desember 2020 ble det inngått en samarbeidsavtale mellom Arbeidstilsynet, NAV, Skatteetaten og politiet (Troms politidistrikt) og etablert en lokal koordineringsgruppe på ledernivå. Det arbeides for å få på plass en tilsvarende samarbeidsavtale mellom etatene og Finnmark politidistrikt.

Andre myndigheter har vært involvert i samarbeidet ved behov. Det samarbeides jevnlig med Fiskeridirektoratet og Norges Råfisklag. Informasjonsutvekslingen med disse etatene er god, og etatene har også kunnet benytte Fiskeridirektoratets båt på tverretatlige kontroller.

I 2020 har aktiviteten i perioder vært lav grunnet koronapandemien. Det har likevel vært felles aksjoner, blant annet rettet mot fiskemottak i Finnmark. Etatene har, i likhet med a-krimsentret i Bodø, arbeidet med oppfølging av en sentral trusselaktør som har fått sitt handlingsrom vesentlig redusert i 2020 på grunn av etatenes innsats i 2019. I tillegg har det vært tverretatlige kontroller i bygg og anlegg og hos bilverksteder. Gjennom samarbeidet har etatene hatt fokus på noen utvalgte sentrale trusselaktører over tid. Dette har resultert i at noen av trusselaktørene har fått redusert sin kapasitet, og de er nå ikke lenger aktive i bransjen.

Samarbeidet i *Østfold* (og Romerike og Follo) er i mindre grad formalisert rundt de fire etatene. Det er likevel mye samarbeid både mellom etatene og med en rekke andre myndigheter. Et eksempel er samarbeid innen utelivsbransjen. Her deltar lokalt politi, bevillingsmyndigheter, byggesaksavdeling og miljørettet helsevern fra aktuelle kommuner, brannvesen, Tolletaten, NAV og Skatteetaten. Samarbeidet har vært etablert over flere år og omfatter nå bransjer ut over uteliv. I den sammenheng er også Statens vegvesen en sentral samarbeidspart. Etatene møtes jevnlig, og det erfares at saker som etatene jobber med, blir mer

helhetlig belyst. Samarbeidet resulterer også ofte i påfølgende kontrollvirksomhet hvor aktuelle etater deltar. Som følge av koronapandemien har det vært en reduksjon i kontrollaktiviteten i 2020, og noe av det planlagte arbeidet er satt på vent.

I tillegg til samarbeidet nevnt over, har eksempelvis Arbeidstilsynet, politiet, Statens vegvesen og brannvesen hatt kontroller mot bilpleie med dekkskift og mindre bilverksteder. Både Statens vegvesen og brannvesenet har gitt gode tilbakemeldinger etter disse kontrollene. Videre gjennomførte Arbeidstilsynet i samarbeid med skattepatroljen og politiet sommeren 2020 kontroller med sesongarbeidere i landbruket.

2.3 Samarbeid med andre myndigheter

Samarbeidet med andre myndigheter oppleves generelt som godt og nyttig for alle parter. Samarbeidet er knyttet til de ulike bransjene og trusselaktørene som a-krimsentrene retter sin innsats mot, og mot informasjonsflyt myndighetene imellom. Det er langt flere enn de fire samarbeidene etatene som har gode virkemidler mot trusselaktører som begår a-krim. Det er derfor effektivt å utnytte ulike etaters muligheter til stanse arbeid, stenge lokaler, gi pålegg og gebyrer m.m. Informasjonen mellom etatene gir også nyttig og verdifull innsikt og kunnskap om ulike miljøer, bransjer og modus.

På grunn av koronapandemien har det i 2020 vært mindre samarbeid enn vanlig med andre myndigheter. Under følger noen eksempler fra 2020.

El-tilsynet. A-krimsentret i Bergen viser til et godt samarbeid med det lokale el-tilsynet i Bergen (BKK El-sikkerhet). Samarbeidet startet opp i forbindelse med kontroll rettet mot innkvartering av arbeidstakere, men har senere utvidet seg til også å gjelde andre områder, bl.a. felles kontroller på byggeplasser, særlig innen ROT-markedet. Det er gjennomført flere felles kontroller i 2020 hvor de har avdekket ulovlige/farlige installasjoner. El-tilsynet følger opp med stans i ulovlig/farlig installasjonsarbeid, krav om reinstallasjon,

overtredelsesgebyr på virksomhetsnivå og fratakelse av autorisasjon.

A-krimssamarbeidet i Innlandet viser også til mye samarbeid med el-tilsynet (El-Sikkerhet Norge), og de er med på de fleste tverretatlige kontrollene. El-tilsynet finner mange brudd på sitt regelverk, og deres bruk av sanksjoner gir en merverdi. A-krimssamarbeidet i Møre og Romsdal har hatt kontroller sammen med el-tilsynet når det gjelder innkvartering. El-tilsynet har stengt strømmen på flere adresser, mens Arbeidstilsynet i de samme sakene har stanset innkvartering. El-tilsynet har også gitt nyttig informasjon om strømforbruk f.eks. på adresser hvor det er opplyst til etatene at ingen skal bo, men hvor det likevel er mistanke om innkvartering.

Innkvartering. Brannvesenet er en annen sentral samarbeidspart ved kontroll av innkvartering. De kan stenge med korte frister hvis ikke slökkemidler, varslingsutstyr og rømningsmuligheter er på plass. Som eksempel hadde a-krimssenteret i Tønsberg kontroll sammen med Statens vegvesen, brannvesenet og el-tilsynet, i et verkstedlokale hvor det var mistanke om ulovlig innkvartering. Brannvesenet stanset bruk av lokalet grunnet eksplosjonsfare, og innkvarteringen i lokalene opphørte. Siden virksomheten i utgangspunktet ikke var godkjent som bilverksted, orienterte Statens vegvesen om reglene for dette. I tillegg hadde lokalene manglende ventilasjon og uheldig oppbevaring av kjemikalier. De avdekkede forholdene medførte at huseier sa opp avtalen med virksomheten, og virksomheten er pr. i dag ute av lokalene. Nye lokaler vil forhåpentligvis gi bedre forhold for arbeidstakerne. Kontrollen resulterte også i at arbeidstakerne ble registrert i Aa-registeret.

Statens vegvesen. A-krimssenteret i Bodø har i 2020 hatt samarbeid med Statens vegvesen når det gjelder transport/varebil. Målet har vært å bygge kunnskap om bransjen og kartlegge og identifisere trusselaktører innenfor segmentet. Det er gjennomført flere tverretatlige vei- og kjøretøykontroller. Samarbeidet har også bidratt til

bedre informasjonsdeling. Senteret viser til verdien av et videre samarbeid med Statens vegvesen og bruk av felles sanksjoner overfor trusselaktører innenfor transportbransjen.

A-krimssenteret i Oslo har hatt flere kontroller innen bilpleie hvor blant annet Statens vegvesen og el-tilsynet har deltatt. Ved en kontroll ble det avdekket ulovlig bilverksted. Statens vegvesen anmeldte forholdet, og politiet beslagla bildeler. El-tilsynet avdekket uautorisert arbeid på el-anlegg og kuttet strømmen til verkstedet. Skatteoppkrever ila gebyr for avvik ved personallistebok.

Fiskeridirektoratet. A-krimssenteret i Bodø har hatt samarbeid med Fiskeridirektoratet i forbindelse med planlegging og gjennomføring av kontroller innen fiskeindustrien i Nordland, både i 2019 og 2020. Fiskeridirektoratet har bidratt til økt kunnskap om bransjen. Senteret hadde planlagt å gjennomføre en aksjon i mars 2020 rettet mot vinterfisket i Lofoten/Vesterålen. Målet var særskilt å følge opp forhold som ble avdekket gjennom kontroller i 2019. Som følge av koronapandemien lot det seg ikke gjennomføre som planlagt, og aksjonen ble begrenset. Dette arbeidet videreføres derfor i 2021.

Plan- og bygningsetat. Bygningsetaten i kommunene er også viktig for å avdekke om forholdene er i samsvar med byggesøknad. Som et eksempel ble det fra a-krimssenteret i Stavanger i desember 2019 gjennomført kontroll i en bygning som har kontorlokaler. Det var mistanke om innkvartering av arbeidstakere hos en aktør som senteret jobbet med. Tilsynet avdekket ulovlig innkvartering. Arbeidstilsynets tilsynsrapport ble sendt aktuell kommune. Dette resulterte i at kommunen i 2020 ga et gebyr til aktøren på kr. 150 000.

A-krimssenteret i Oslo viser til et særlig godt samarbeid med Oslo kommune, Plan- og bygningsetaten (PBE). Det er utvekslet informasjon og gjennomført felles kontroller på byggeplasser og mot kjente aktører. PBE har vært raske med å bruke sanksjoner som stans og tvangsmulkt. Et eksempel:

A-krimssenteret og PBE gjennomførte i 2019 flere kontroller med en byggeplass. På byggeplassen ble det bl.a. utført søknadspliktig arbeid uten godkjenning, og byggeplassen var ikke sikret. PBE vedtok pålegg om stans, pålegg om sikring og to tvangsmulker, til sammen kr. 200 000. Arbeidstilsynet vedtok flere pålegg og stans av all næringsaktivitet for brudd på byggherreforskriften. A-krimssenteret og PBE gjennomførte så i 2020 flere observasjoner og kontroller av byggeplassen. Det ble avdekket at arbeid var utført i strid med vedtak om stans, og sikring manglet fortsatt. PBE vedtok innkreving av gitte tvangsmulkt og vedtok ny tvangsmulkt på kr. 300 000. Etter tips om arbeidere på byggeplassen ble det gjennomført en ny kontroll. Politiet anholdt da flere personer etter at de forsøkte å forlate den stengte byggeplassen. De hadde på seg arbeidsklær, men ingen hadde HMS-kort eller arbeidsavtaler. Saken ble omtalt i media.

Etter tips fra el-tilsynet gjennomførte a-krimssenteret i Oslo, PBE og el-tilsynet kontroll med en byggeplass. El-tilsynet hadde tidligere vedtatt stans i alt el-arbeid på byggeplassen. Under kontrollen ble det avdekket ulovlig el-arbeid, og deler av det elektriske anlegget ble koblet fra. PBE avdekket at midlertidig brukstillatelse var gitt på bakgrunn av uriktig informasjon. PBE vedtok stans og tvangsmulkt på kr. 500 000. Arbeidstilsynet vedtok pålegg om HMS-kort, sikker adkomstvei og stanset arbeid på en arbeidsplattform.

Mattilsynet. A-krimssenteret i Oslo har hatt samarbeid med Mattilsynet på kontroller innen restauranter og cafe, gatekjøkken og butikkhandel. Mattilsynet har stengt flere steder for lengre eller kortere periode. I tillegg har de beslaglagt varer som enten er smuglervarer eller som mangler sporbarhet, og de har bidratt med informasjon om forskjellige miljøer.

2.4 Samarbeid med arbeids- og næringslivet

A-krimssentrene har regelmessige møter og samarbeid med arbeids- og næringslivet. På grunn av koronapandemien er dette også et av områdene

hvor det har vært mindre aktivitet i 2020 enn tidligere år.

Noen av a-krimssentrene har deltatt på møter i regi av Samarbeid mot svart økonomi (SMSØ) lokalt og bidratt med kunnskap om a-krim til partene. Noen av sentrene, og også a-krimssamarbeidet i Innlandet, viser til et samarbeid med politiets næringslivskontakter. Sentrene har bl.a. bidratt med kunnskap om modus som næringslivskontaktene igjen deler med næringslivet. Formålet er å forebygge a-krim.

Arbeidsgiversiden og arbeidstakersiden i bygg og anlegg har i flere byer etablert et samarbeidstiltak for å bidra til å fremme seriøsitet og avdekke a-krim i bransjen. Disse tiltakene ble i 2020 samlet under Fair Play Bygg Norge. A-krimssenteret i Trondheim har halvårlige møter med Byggebransjens Uropatrolje. Senteret opplever samarbeidet med Uropatroljen som nyttig og viktig for senterets aktivitet, og de gir senteret tilgang til opplysninger. A-krimssenteret i Trondheim viser også til god dialog og samarbeid med LO. Senteret og LO arrangerte en felles fagdag i februar 2020 hvor tillitsvalgte fra alle de ulike sektorene i LO var til stede sammen med medarbeidere og ledere på senteret.

I Bergen har partene lokalt tatt initiativ til et samarbeid for å etablere Fair Play Bygg Bergen. A-krimssenteret i Bergen og partene hadde i 2020 et møte for bl.a. å avklare gjensidige forventinger. Fair Play Bygg Rogaland ble etablert høsten 2019. A-krimssenteret i Stavanger startet opp i 2020 med jevnlig møter med Fair Play Bygg Rogaland. De sender tips til senteret, og senteret deler informasjon av generell karakter som ikke er taushetsbelagt. Fair Play Bygg Rogaland er også en viktig bidragsyter for å synliggjøre a-krim i media.

Fair Play Agder startet opp høsten 2020, og det er allerede etablert et godt samarbeid med a-krimssenteret i Kristiansand. Representanter fra a-krimssenteret deltok i flere møter i regi av NHO og LO i forbindelse med oppstart av Fair Play Agder. Videre har Fair Play Agder presentert seg for medarbeidere og ledere i senteret.

Både a-krimsenteret i Tønsberg og a-krimsenteret i Oslo viser til at de mottar tips og relevant informasjon fra Fair Play Bygg Oslo og Omegn. Oppfølging av tips derfra er et godt bidrag inn i sentrenes kunnskapsbygging og i arbeidet med å avdekke trusselaktører. Fair Play Bygg Oslo og Omegn har også kontaktet a-krimsamarbeidet i Innlandet i forbindelse med tips de har mottatt som gjelder virksomheter i dette området. Videre har de bidratt med informasjon som har vært nyttig i saker a-krimsamarbeidet har jobbet med.

A-krimsenteret i Tønsberg har i 2020 deltatt i møter med kommuner vedrørende avdekkede forhold innen landbruk/jordbruk. Videre har det lokale a-krimsamarbeidet i Østfold (og Romerike og Follo) og i Innlandet i 2020 gjennomført flere tilsyn med sesongarbeidere i landbruket. Funn som ble avdekket i 2020, bekrefter tidligere hypoteser både fra senteret og det lokale a-krimsamarbeidet rundt bruk av mellommenn, og problemstillinger knyttet til lønns- og arbeidsforhold og innkvartering for sesongarbeidere. Disse erfaringene, samt erfaringer fra 2018 og 2019, ble oppsummert i en rapport som peker på hvilke utfordringer som særlig er aktuelle. Innsatsen rettet mot landbruk/jordbruk resulterte også i flere medieoppslag om kritikkverdige lønns- og arbeidsforhold for

sesongarbeidere hos norske bærprodusenter. Som en oppfølging har Norges Bondelag, Gartnerhallen, Norsk Gartnerforbund, Nordgrønt og Norges Bærdyrkerlag med flere gått sammen om å utvikle et kurs for grøntprodusenter - «Bonden som arbeidsgiver». Dette er et fire timers kurs som tar for seg alle sider ved et arbeidsforhold. Mye av innholdet i kurset er relatert til bruk av sesongarbeidere. Gartnerforbundet har i 2020 avholdt flere kurs, og disse fortsetter i 2021. Arbeidstilsynet har bidratt både med utarbeidelse av kurset og innlegg. Bransjen har på eget initiativ også tatt tak i en del problemstillinger.

A-krimsenteret i Oslo ga sommeren 2020 ut en offentlig situasjonsbeskrivelse om bilpleiebransjen. Denne har blitt brukt aktivt både av politikere og organisasjoner som grunnlag for å uttale seg om forhold i den useriøse delen av bransjen. Rapporten har blitt presentert for treparts bransjeprogram bilbransjen og på et politisk seminar i regi av Virke. Virke har aktivt brukt denne kunnskapen i forbindelse med sitt arbeid med å bidra til ryddige forhold i innen bilvask/bilpleie. Rapporten inngår også som et grunnlag i regjeringens forslag om å etablere en godkjenningsordning for bilvask, dekkskift og dekkklargring.

3 A-krimsentrenes innsats mot de ulike aktørgruppene

Som nevnt tidligere har spesielt den operative uteaktiviteten i 2020 vært preget av koronapandemien. Dette har påvirket den tverretatlige innsatsen mot de ulike aktørgruppene.

Det har også vært begrenset aktivitet i deler av næringslivet i 2020. Virksomheter innen aktuelle bransjer har i perioder vært stengt, spesielt innenfor serveringsbransjen, og det har vært permitteringer og færre arbeidstakere på jobb i mange virksomheter. I en del tilfeller har det vært tyngre å oppnå kontakt med virksomhetene.

Ved oppstart av operativ aktivitet etter nedstengningen av landet våren 2020, ga styringsgruppen for a-krimssamarbeidet føringer til a-krimssentrene om å se etter eventuelle endrede modus og nye trusler som følge av koronapandemien. Sentrene skulle også bruke muligheter til å ramme sentrale trusselaktører som midlertidig var svekket på grunn av koronapandemien. Videre ble sentrene bedt om å innhente kunnskap om trusselaktørenes utnyttelse av permitteringsreglene og kompensasjonsordningene.

A-krimssentrene har derfor hatt en viktig rolle i å bidra til å avdekke saker hvor det har vært mistanke om utnyttelse av ordningene. Mot slutten av året og inn i 2021 har det spesielt fra Arbeidstilsynet, vært et fokus på smittebegrensning av korona i arbeidslivet.

Innsatsen til a-krimssentrene har i 2020 vært innen mange av de samme bransjene som tidligere år. Bransjer som særlig nevnes er bygg - både proff- og privatmarkedet, bilverksted og bipleie, dagligvare, servering, transport herunder varebiler og budbiler, fiskeindustrien, landbruk og renhold.

3.1 Sentrale trusselaktører

3.1.1 Aktivitet overfor sentrale trusselaktører

Innsatsen for å redusere kapasitet og intensjon til sentrale trusselaktører, er den sentrale oppgaven for a-krimssentrene. Kapittel 4.1 gir en vurdering av resultater og effekter av etatenes samlede innsats mot sentrale trusselaktører.

Det er i 2020 gjennomført ulike tiltak overfor sentrale trusselaktører. Lavere operativ uteaktivitet har imidlertid nedskalert eller utsatt noe av oppfølgingen. Som eksempel viser et a-krimssenter til at de i starten av året hadde et kunnskapsgrunnlag som omhandlet varebilbransjen. Dette pekte på flere aktører som er aktuelle for oppfølging og eventuelle tiltak. I tillegg vil en videre oppfølging også gi ytterligere kunnskap om aktørene og bransjen. Dette arbeidet er utsatt til 2021.

Det tverretatlige a-krimssamarbeidet gir etatene et mangfold av virkemidler og sanksjoner å benytte. En viktig merverdi ved samarbeidet er at etatenes sanksjonsmuligheter kan ses i sammenheng og utnyttes effektivt. Videre er samspillet mellom sentrene og linjens bruk av virkemidler og sanksjoner sentralt.

I noen saker kan umiddelbare sanksjoner fungere godt. Som eksempel vises det til at når Arbeidstilsynet stanser arbeidet (av ulike årsaker), får dette en direkte virkning. Det er kostbart å ha arbeidstakere på full lønn når arbeidsplassen er stengt. Videre vil et stansingsvedtak kunne medføre at virksomheten får problemer med å få nye oppdrag, omdømmet kan svekkes, og det kan oppstå utfordringer knyttet til samarbeidspartnere. Hvis dette samtidig følges opp med en økonomisk sanksjon som tvangsmulkt eller overtredelsesgebyr med påfølgende innkreving, blir virkningen enda større. I noen tilfeller er det også sentralt å bruke andre samarbeidsetater sine

hjemler for å stanse, eksempelvis brannvesen eller el-tilsyn.

I mange saker er det imidlertid behov for oppfølging med tyngre virkemidler og sanksjoner, herunder anmeldelser og oppfølging i straffesporet. Det er generelt behov for å styrke innsatsen mot den mest alvorlige kriminaliteten. Dette påpekes bl.a. fra en av de regionale styringsgruppene som erfarer at innsatsen i de mindre sakene er god, men de ser et behov for å satse også på større saker som de ut fra kunnskapsgrunnlag vet det er potensiale for å følge opp både med forvaltningssanksjoner og i straffesporet.

Det erfares også at bruk av forvaltningssanksjoner mot sentrale trusselaktører får liten effekt gjennom enkeltstående tiltak. Det krever gjerne gjentakende trykk hvor ulike sanksjoner utfyller hverandre og blir satt i sammenheng. Videre er det særlig gjennom tvangsinnfordring og beslag / inndragning av utbytte fra kriminell virksomhet at man greier å redusere kapasiteten til sentrale trusselaktører.

Som et ledd i arbeidet med oppfølging av sentrale trusselaktører, trekkes det frem at observasjoner for å dokumentere fakta er et viktig virkemiddel. Dokumentasjon som etatene mottar, viser gjerne at forhold er i orden. Imidlertid er dokumentasjonen ofte uriktig og gjenspeiler ikke virkeligheten i virksomheten. Det er derfor stadig behov for å ettergå innsendt dokumentasjon og vurdere om informasjonen er korrekt. Blant annet gjelder dette opplysninger om lønns- og arbeidsvilkår for arbeidstakerne.

Innsatsen mot sentrale trusselaktører er i mange tilfeller et krevende, komplisert og langsiktig arbeid for å oppnå en effekt om reduksjon i aktørens kapasitet og intensjon. Det erfares at sentrale trusselaktører som det er jobbet med tidligere, dukker opp på ny i andre bransjer og virksomheter. Dette er bl.a. muliggjort gjennom konkurskriminalitet og stråmannsvirksomhet. Hvem som egentlig er hovedmann, kan være vanskelig å avdekke. Det erfares også at flere trusselaktører opererer i flere bransjer. Dette gjør det

vanskeligere for etatene å kontrollere dem, og se sammenhenger og knytninger.

Under følger noen eksempler fra innsats mot sentrale trusselaktører.

Eksempel 1 A-krimssenteret har i løpet av året gjennomført gjentatte kontroller mot virksomheter i et nettverk innen dagligvare. Nettverket består av kjente trusselaktører fra tidligere, de er godt organisert og vurderes for å ha både intensjon og stor kapasitet til å bedrive a-krim. Det er blitt utført kassakontroller og kontroller fra Arbeidstilsynet når det gjelder ulike tema i arbeidsmiljøregelverket. Virkemidlene har i seg selv neppe bidratt til å redusere trusselaktørens kapasitet eller intensjon, men gjennom et jevnt kontrolltrykk har etatene tvunget aktørene til i større grad å måtte forholde seg til gjeldende regelverk både innen inntektsdokumentasjon, registrering av arbeidstakere, arbeidskontrakter osv. Kontrollene har også gitt a-krimssenteret informasjon som kan benyttes i valg av eventuelt tyngre virkemidler og sanksjoner.

Eksempel 2 Gjennom arbeidet i kunnskapsgruppen på a-krimssenteret ble det tidlig i 2020 avdekket en sentral trusselaktør innen byggebransjen som også hadde forgreininger til andre steder i landet. Trusselaktøren var ansvarlig for hele produksjonslinjen, og hadde dermed kontroll på hele verdikjeden. Det ble brukt utenlandske arbeidere som kom til Norge for å utføre arbeid. Arbeiderne stilte med eget utstyr for å utføre oppdragene. De ble ansatt på kontrakt og oppsagt etter hver utført kontrakt. Trusselaktøren har vært aktiv i Norge i flere år og er kontrollert en rekke ganger, uten at man har greitt å redusere aktørens kapasitet. Ved ny oppfølging av trusselaktøren i 2020 var det et tett samarbeid mellom spesielt tre av a-krimssentrene. Kontroller med innhenting av dokumentasjon og observasjoner, samt dialog med arbeiderne, avdekket sterk mistanke om lønnsstyveri. Det var store avvik mellom det som ble innrapportert av timer og faktisk utførte timer. I tillegg ble det avdekket brudd på HMS-regelverket, bl.a. knyttet til manglende verneutstyr og store mangler på stillas. Dette medførte stans på flere byggeplasser

rundt om i landet. Trusselaktøren er politianmeldt og følges nå opp videre, også i samarbeid med myndighetene i aktørens hjemland. I denne saken ble det lagt vekt på å opparbeide tillit til arbeiderne. Dette ga god informasjon til etatene samtidig som arbeiderne ble gjort kjent med sine rettigheter og plikter. Det har igjen medført at arbeiderne har fremsatt egne krav til aktøren.

Eksempel 3 Etter at a-krimssenteret hadde gjennomført kontroll på en byggeplass og mottatt informasjon om svært ufagmessig arbeid på et landbruksbygg under oppføring, ble Direktoratet for byggkvalitet kontaktet. Dette førte til at de varslet revisjon av entreprenøren, som igjen førte til inndragning av virksomhetens sentralgodkjenning. Videre brukte Arbeidstilsynet stans som pressmiddel for manglende gjennomføring av pålegg, bl.a. knyttet til allmenngjort lønn og HMS-kort. I denne saken ble det rapportert fra arbeidstakerne om manglende lønn og trusler fra arbeidsgiver. A-krimssenteret ga veiledning til arbeidstakerne, noe som resulterte i at de tok kontakt med advokat for å kreve utestående lønn. I tillegg hadde arbeidstakerne kontakt med politiet vedrørende trusler fra arbeidsgiver. Skatteetaten utfører nå bokettersyn som følge av funn fra kontrollen og saksopplysninger. Virksomheten er slått konkurs, og a-krimssenteret har vært i dialog med bostyrer og bidratt til sikring av verdier for boet samt gitt bostyrer en oversikt over virksomheten til bruk i bobehandlingen.

Eksempel 2 og 3 viser at en innsats mot sentrale trusselaktører også bidrar til måloppnåelse når det gjelder utenlandske arbeidstakere. Samlet gir dette et redusert handlingsrom for de kriminelle.

Eksempel 4 Trusselaktøren hadde næringsforbud og hadde nylig vært involvert i et byggeselskap som ble slått konkurs etter arbeid fra a-krimssenteret. Denne gangen hadde aktøren fått med seg to andre personer som hadde tilknytning til annen kriminalitet. De etablerte først en byggevirksomhet registrert som et enkeltmannsforetak, deretter ble det opprettet et aksjeselskap. Aktøren hentet inn arbeidere fra et utenlandsk bemanningsbyrå. Dette

var ikke registrert og hadde ikke tillatelse til å drive bemanningsutleie i Norge. Bemanningsbyrået ble etter hvert registrert som et NUF-selskap (Norskregistrert Utenlandsk Foretak), men hadde fortsatt ikke tillatelse til å drive utleie. Det ble gjennomført kontroller på arbeidsplasser hvor byggevirksomheten hadde oppdrag, hvor det ble gitt pålegg med korte frister, stans som pressmiddel og overtredelsesgebyr knyttet til blant annet manglende sikring på utstyr og manglende HMS-kort. Samlet resulterte dette i at trusselaktøren ikke fikk anledning til å etablere seg ytterligere. Virksomheten begjærte seg selv konkurs etter ca. 10 måneders drift.

Eksempel 5 A-krimssenteret har over lengre tid arbeidet med en trusselaktør og hans oppdragsgiver. Det er ved flere anledninger tilskrevet oppdragsgiver og tatt utlegg i fordringer tilhørende aktøren for å få betalt utestående skatte- og avgiftskrav. Arbeidet som aktøren har utført for denne oppdragsgiveren, er ved flere anledninger stanset som følge av bl.a. manglende HMS-kort. Dette har nå resultert i at oppdragsgiveren ikke benytter denne aktøren til å utføre arbeid i like stor grad som tidligere. Ved å hindre aktøren i å få tilgang til oppdrag, er kapasiteten redusert. A-krimssenteret vil jobbe videre slik at aktøren ikke får innpass hos andre oppdragsgivere.

Eksempel 5 viser at en innsats mot sentrale trusselaktører også bidrar til måloppnåelse når det gjelder oppdragsgivere. Samlet gir dette et redusert handlingsrom for de kriminelle.

3.1.2 Eksempler på dommer

Under følger noen eksempler på dommer som har en tilknytning til a-krimssamarbeidet og/eller tverretattlig samarbeid. Utvalget av dommer er ment å speile variasjonen i slike saker.

Vest politidistrikt

I den såkalte Billeie-saken ble det i april 2020 avsagt dom i Gulating lagmannsrett i ankesaken for sakens siste tiltalte. Tingrettsdommen har tidligere blitt omtalt i Felles årsrapport 2019. Bergen

tingrett dømte i juni 2019 flere personer til fengsel imellom 90 dager og 3,5 år for grov økonomisk utroskap, fiktive arbeidsforhold og NAV-bedragerier, i tillegg til inndragning av 1 million kroner og erstatning til NAV på 1,4 millioner. Lagmannsretten kom til samme resultat som tingretten både når det gjaldt skyld, straff og erstatningsutmålingen. Kjernen i saken var drift av flere bilpleieselskaper i Bergen hvor familie-medlemmer ble ansatt i fiktive arbeidsforhold og hevet høye lønninger uten å jobbe i selskapene. De fiktive inntektene ble senere benyttet i søknader om ytelser i NAV.

I Bergen tingrett ble det i mai 2020 avsagt dommer mot 8 personer i det som har blitt omtalt som den største saken relatert til a-krim i Bergen noensinne, og som har vært etterforsket og ført for domstolene. Saken gjelder organiserte trygde-bedragerier og medvirkning til disse, fiktiv fakturering og skatteunndragelser. Saken hadde sitt utspring fra arbeid gjort ved a-krimsentret i Bergen. NAV og Skatt Vest politianmeldte flere av de tiltalte i desember 2017, og politiet igangsatte etterforskning og gjennomførte aksjon samme måned hvor 13 personer ble pågrepet, deriblant flere av de tiltalte. I tillegg til fengselsstraff ble flere tiltalte idømt inndragning av utbytte og erstatningsansvar ovenfor NAV. Hovedmannen ble idømt fengselsstraff i 4 år og seks måneder, og ble fratatt retten til å drive næringsvirksomhet i 3 år. Videre ble han idømt inndragning av kr. 406 584 og til å betale erstatning til NAV på kr. 2 132 889. En regnskapsfører som retten fant hadde medvirket, ble idømt fengsel i 2 år og 2 måneder og fratatt retten til å drive næringsvirksomhet i 4 år. Tiltalte ble imidlertid frifunnet for inndragning av 10 millioner kroner.

Nordland politidistrikt

I Salten tingrett ble det i november 2020 avsagt dom mot en person for å ha engasjert ulovlig arbeidskraft til virksomheten sin. Tiltalte har vært straffet for det samme forholdet tidligere. Tiltalte ble av Salten tingrett dømt til å betale et forelegg på kr. 25 000 da retten fant det bevist at tiltalte

hadde gjort ulovlig bruk av utlendings arbeidskraft i én dag. Summen er i henhold til foreleggsdirektivet fra Statsadvokaten i Nordland.

Oslo politidistrikt

I en ikke rettskraftig dom avsagt i Oslo tingrett i november 2020, ble tre personer dømt til fengsel i henholdsvis 8 måneder, 9 måneder og 1 år for en rekke forhold innen a-krim, herunder fiktiv fakturering, svart avlønning og heleri. Aktors påstand om inndragning av kriminelt utbytte fra de tre tiltalte fant retten imidlertid ikke bevist.

ØKOKRIM

I en omfattende etterforskning har ØKOKRIM jobbet opp mot et organisert nettverk som blant annet har drevet med fiktiv fakturering. Nettverket ble opprinnelig avdekket av Skatteetaten som sendte flere anmeldelser til politiet. Nettverket har begått økonomisk utroskap mot 20 selskaper i hovedsak i renholds- og byggebransjen. Domstolene har i flere av sakene slått fast at hovedformålet med utroskapshandlingene var å unndra skatt og merverdiavgift ved betaling av fiktive inngående fakturaer, og etter tilbakeføring av pengene muligjort svart avlønning.

Av de ti siktede i sakskomplekset er nå syv rettskraftig dømt for hvitvasking av kr. 50 792 972 og for å ha begått økonomisk utroskap for kr. 9 263 555. For én av de siktede er saken henlagt.

For de to gjenværende siktede har ØKOKRIM tatt ut tiltale. Den første saken er berammet i Drammen tingrett den 26. mai til 1. juni 2021 og gjelder utroskap av kr. 1 905 607. Den andre saken er berammet i Øvre Romerike tingrett den 14. juni til 22. juni og gjelder utroskap av kr. 12 297 140, samt hvitvasking av kr. 444 357.

3.2 Utenlandske arbeidstakere

A-krimsentrene har en viktig rolle mot aktørgruppen utenlandske arbeidstakere. De sentrale trusselaktørene skal ikke kunne bygge kapasitet ved å utnytte arbeidstakere. A-krim-sentrenes hovedinnsats gjøres gjennom kontroller.

Som følge av at sentrene i 2020 har hatt færre kontroller, har etatene også påtruffet et lavere antall arbeidstakere enn de vanligvis gjør. Kapittel 4.2 gir en vurdering av resultater og effekter av etatenes samlede innsats mot utenlandske arbeidstakere.

Når a-krimsentret er på kontroller og finner brudd på regelverket som skal beskytte arbeidstakerne i arbeidsforholdet sitt, følges det opp med sanksjoner. Dette kan eksempelvis være å sikre korrekt lønn i allmenngjorte bransjer, arbeidskontrakt i henhold til regelverket, tilgang til personlig verneutstyr og forsvarlig innkvartering. I noen tilfeller blir det gjennomført utlendingskontroll for å sjekke oppholdstillatelse/arbeidstillatelse. Hvis det er mistanke om manglende lønnsinnberetning eller at arbeiderne ikke er innmeldt i Aa-registeret, har politiet ved flere tilfeller bortvist arbeidere til forholdene er rettet. Denne praksisen har imidlertid opphørt etter de nye retningslinjene i kjølvannet av ØKOKRIMS utredning om politiets hjemmelsgrunnlag.

Informasjon og veiledning er et sentralt virkemiddel, og alle arbeidstakere gis noe informasjon om plikter og rettigheter gjennom samtale når etatene er ute på kontroller. Tema det gjerne informeres om er arbeidskontrakt, HMS-kort, arbeidstid, krav til innkvartering, overtidsbetaling og allmenngjort lønn der dette er aktuelt. Det gis også informasjon om skattekort og skattetrekk, lønnsutbetaling, trygderettigheter samt oppholdstillatelse.

Som følge av stor økning av permitterte arbeidstakere på grunn av koronapandemien, har det i 2020 vært sentralt å informere både arbeidsgivere og personer påtruffet i arbeid, om rettigheter og plikter i forbindelse med permittering. NAV Kontroll utarbeidet et skriv til hjelp for a-krimsentrenes informasjon i kontroller. Det antas at dette også har hatt en forebyggende effekt i forhold til permitteringsvindel. I løpet av høsten 2020 ble smittevern et sentralt tema for

informasjon, både overfor arbeidsgivere og arbeidstakere.

En kontrollsituasjon er imidlertid ikke nødvendigvis den beste situasjonen for informasjon og veiledning til arbeidstakere. Noen arbeidstakere kan være engstelige for om det de forteller kan få negative følger for dem selv. Det kan også være utfordrende å gi informasjon og veiledning da mange utenlandske arbeidstakere ikke snakker godt nok norsk eller engelsk til å nyttiggjøre seg av muntlig informasjon. Ved gjennomføring av kontroller blir det derfor i flere tilfeller benyttet tolketjenester eller innhentet bistand fra flerspråklige medarbeidere i etatene. Det erfares som nyttig å kunne møte arbeidstakerne på deres eget språk, og det blir gitt en bedre veiledning. Det vises også til at arbeidstakerne ofte snakker friere på sitt eget språk. Inntrykket er at jo tettere kontakt etatene oppretter med utenlandske arbeidstakere, jo større sannsynlighet er det for at de vil gi korrekt informasjon og eventuelle tips om andre forhold, samt at de også i større grad tørr å stå opp for egne krav og rettigheter overfor sin arbeidsgiver.

A-krimsentrene oppfordrer arbeidstakere som har behov for mer informasjon og veiledning om rettigheter og plikter, om å oppsøke Servicesenter for utenlandske arbeidstakere (SUA), eller frivillige organisasjoner hvor de kan motta veiledning. Grunnet koronapandemien har SUA i 2020 til dels vært stengt. Av den grunn har færre utenlandske arbeidstakere kunnet oppsøke SUA for å få informasjon. A-krimsentrene veileder også om andre kanaler for informasjon, f.eks. svartjenesten i Arbeidstilsynet. I 2020 lanserte Arbeidstilsynet i samarbeid med noen andre land kampanjen «Know Your Rights», som er en sentral kilde for informasjon til utenlandske arbeidstakere. I tillegg gir a-krimsentrene en del veiledning direkte til arbeidstakere som tar kontakt f.eks. i etterkant av kontroller.

Under følger noen eksempler fra innsats mot utenlandske arbeidstakere. I tillegg vises det til eksempel 2 og 3 nevnt i kapittel 3.1.

Eksempel 1 Et av a-krimsentrene informerte alle vietnamesiske arbeidere tilknyttet en jordbær-bonde, om deres rettigheter. Informasjonen ble gitt via tolk. Målet var at arbeiderne selv skulle kunne stå opp for sine rettigheter og kontakte etatene dersom de opplevde å bli utsatt for lovbrudd. Senteret mottok ingen henvendelser fra arbeiderne. Dette kan tolkes positivt som at eventuelle utfordringer ble løst på arbeidsplassen, eller negativt ved at arbeiderne ikke ville ta kontakt med norske myndigheter.

Eksempel 2 Flere a-krimsentre viser til gode erfaringer med å følge opp arbeidstakere gjennom veiledning gitt utenfor arbeidsstedet, f.eks. hos SUA. Som eksempel har veiledning og oppfølging av arbeidstakere som tidligere har arbeidet hos to sentrale trusselaktører (identifisert av et av sentrene), ført til at to av arbeidstakerne har gått til sak mot sine forhenværende arbeidsgivere for å få utbetalt manglende lønn.

Eksempel 3 Under kontroll i et byggefirma ble det gitt informasjon til arbeidstakere om regler og lønns- og arbeidsvilkår i Norge. Virksomheten hadde til da drevet svart, og ingen arbeidstakere var innrapporterte i Aa-register. Arbeidstakerne hadde heller ikke fått lønn for arbeidet de hadde utført. Kort tid etter kontrollen tok arbeidstakerne kontakt med Arbeidstilsynet. De fikk veiledning i hvordan de kunne kreve utestående lønn. Arbeidstakerne fortalte også om andre forhold knyttet til arbeidsgiveren, og samtykket til at Arbeidstilsynet kunne dele denne informasjonen med samarbeidende etater. Dette bidro til at både Skatteetaten og politiet gjorde ytterligere undersøkelser av virksomheten.

3.3 Oppdragsgivere og forbrukere

A-krimsentrene skal også ha noe innsats overfor oppdragsgivere og forbrukere, men hovedinnsatsen mot denne aktørgruppen ligger i linjen eller i andre deler av etatene. Kapittel 4.3 gir en vurdering av resultater og effekter av etatenes samlede innsats mot oppdragsgivere og forbrukere.

Aktiviteten til a-krimsentrene er primært gjennom kontroller, veiledningsaktivitet og media.

Kontroller og veiledning er særlig aktuelle innenfor privatmarkedet bygg. Gjennom kontrollene påtreffes ofte oppdragsgivere og forbrukere. Det gis veiledning slik at oppdragsgiver og forbruker kjenner til konsekvensen av å medvirke til a-krim. Dette har hatt en forebyggende effekt gjennom at useriøse aktører ikke har fått oppdrag eller fotfeste i områder som etatene har kontrollert.

Noe av aktiviteten mot sentrale trusselaktører har hatt direkte betydning for oppdragsgivere, f.eks. når arbeidet hos en oppdragstaker er stanset på grunn av ulike lovbrudd. Oppdragsgiver har dermed tapt penger for hver dag det ikke har vært utført arbeid på oppdragsadressen.

Det har også vært noe oppfølging overfor oppdragsgivere i saker hvor oppdragsgiver har hatt påseplikt og solidaransvar overfor arbeidstakere som er kontrollert.

Medieoppslag er et viktig virkemiddel som brukes aktivt for å nå frem med budskap til oppdragsgivere og forbrukere. I pressemeldinger blir det gjerne redegjort for hvilke kritikkverdige forhold som er avdekket og regelverket rundt dette. Bruk av media er derfor med på å skape økt bevissthet og vilje hos oppdragsgivere og forbrukere til ikke å kjøpe fra trusselaktører og på den måten redusere de kriminelles handlingsrom.

3.4 Media

Media er et viktig virkemiddel for måloppnåelse, både gjennom å synliggjøre arbeidet og resultatene fra den tverretatlige innsatsen og gjennom å nå ut med budskap. I tillegg er det viktig å vise seriøse aktører at etatene jobber for å hindre konkurransevridning, synliggjøre oppdagelsesrisiko og skape tillitt i samfunnet for at myndighetene reagerer på alvorlig kriminalitet.

Mediearbeidet ved a-krimsentrene er tett knyttet til det operative arbeidet. Lavere utadrettet aktivitet på sentrene, og medienes prioritering av

korona, har bidratt til at sentrene har vært mindre synlig i media. I 2020 ble det publisert ca. 300 medieoppslag med utspring i a-krimsentrene. Sentrenes lokale kommunikasjonsnettverk har hatt en viktig rolle i dette arbeidet. I tillegg har det vært noen medieoppslag som del av annet lokalt a-krimssamarbeid.

A-krimssenteret i Stavanger hadde 24 medieoppslag i 2020. I juni fikk tilsyn i landbruket mest oppmerksomhet i media. Senteret hadde flere gode og forebyggende saker. Dette er en viktig næring i regionen, som media tidligere ikke har koblet til a-krim. Oppslagene bidro dermed til å vise bredden i innsatsen mot a-krim. Høsten 2020 hadde Stavanger Aftenblad en sak om bruk av overtredelsesgebyr. Dette er en sanksjon som Arbeidstilsynet i økende grad har tatt i bruk, også i innsatsen mot a-krim, og senteret forklarte dette på en enkel og lettfattelig måte. Denne sanksjonen rammer aktørene økonomisk og relativt umiddelbart, og saken bygget opp under det viktige inntrykket av at etatene kan reagere raskt og effektivt mot lovbrudd.

A-krimssenteret i Trondheim hadde 18 medieoppslag i 2020. Det var flere gode regionale oppslag i begynnelsen av koronapandemien som omhandlet svindel med tiltakspakker og permitteringer. Av større mediasaker kan det nevnes to eksempler fra byggebransjen. Ved en kontroll på en byggeplass hos en større entreprenør, ble det avdekket at 18 arbeidstakere var fra et bemanningsbyrå som var slått konkurs. Det ble et stort oppslag i regional media om kontrollen, og i artikkelen ble det pekt på ansvaret til oppdragsgiveren. Den andre mediasaken var et resultat av en kontroll hos en privat hyttebygger, hvor etatene påtraff en utenlandsk virksomhet. Virksomheten var ikke registrert i mva-registeret, hadde ingen lønnsinnberetninger i a-ordningen på sine arbeidstakere, og arbeidstakerne manglet HMS-kort. For å bidra til at andre private utbyggere ikke benytter useriøse oppdragstakere, sendte senteret ut en pressemelding om saken. Dette resulterte i to gode oppslag i regionale medier.

A-krimssenteret i Oslo har et generelt stort mediefokus, og en aktiv tilnærming til media. Det har vært rundt 100 saker i ulike medier knyttet til senterets arbeid i løpet av 2020. Dette er en marginal økning fra året før. Sakene fra senteret har i 2020 som oftest vært generelle uttalelser fra senterkoordinator i saker der senteret er involvert eller besitter relevant kunnskap. De har også hatt fokus på å ha med budskap rettet mot oppdragsgivere og forbrukere for å gjøre de bedre i stand til å velge riktige aktører for sine tjenester.

Det har særlig vært mange mediasaker rundt utnyttelse av arbeidstakere. Dette var en bekymring senteret hadde i forbindelse med koronapandemien og tilhørende nedgang i senterets kontrollvirksomhet grunnet smittevern-hensyn. Den største mediasaken var lansering av situasjonsbeskrivelsen om bilpleiebransjen, med en større sak på Dagsrevyen, etterfulgt av bred medieomtale i ulike kilder. Det ble skrevet flere kronikker fra ulike aktører som viste til rapporten, blant annet leder i DN.

A-krimssenteret i Bergen hadde 20 medieoppslag i 2020. I begynnelsen av året var det flere saker i lokale medier om serveringsbransjen, etter at senteret avdekket regelverksbrudd i 60 prosent av kontrollene mot gatekjøkken og mindre serveringssteder. Senteret hadde også flere medieoppslag i lokale aviser og radio, som omhandlet brudd på permitteringsordningene. Hovedmålet har vært å gjøre arbeidsgivere og arbeidstakere kjent med regelverket og hvor de kan henvende seg dersom de har informasjon om a-krim, samt å formidle at det er fokus på denne typen kriminalitet. I denne forbindelsen har senteret benyttet politiets nettpatrolje til å dele budskap både på Instagram og Facebook.

A-krimssenteret i Tønsberg hadde 47 medieoppslag i 2020. To større aksjoner, henholdsvis i et hyttebyggefelt i Telemark og budbilkontroller langs E-18 på grensen mellom Vestfold og Telemark, ga stor synlighet og fikk mye oppmerksomhet i media. Senteret fikk også mye oppmerksomhet i lokal media etter en kontroll mot et utested, noe som

anses som medvirkende faktor til en bedring av lønns- og arbeidsforhold blant arbeidstakerne i virksomheten.

A-krimssenteret i Kristiansand hadde 37 medieoppslag i 2020. Senteret har i arbeidet mot sentrale trusselaktører samarbeidet tett med kommunikasjonsnettverket for å bidra til synlighet gjennom medieoppslag og informasjon til publikum. I den forbindelse ble det i 2020 gjort et godt forhåndsarbeid med kommunikasjon/mediepublisering av en kommende straffesak av nasjonal dimensjon, for bl.a. å oppnå allmennprevensjon. Senteret har også hatt medieoppslag knyttet til en aksjon sammen med Kystvakta. Medieoppslaget har bidratt til å informere forbrukere (huseiere, hytteeiere) om sitt ansvar som oppdragsgiver. På slutten av året var Fædrelandsvennen med ut på kontroll innen bilpleie. Dette resulterte i en miniserie på 6 episoder, hvor senterets talsperson blant annet oppfordrer forbrukere til å velge seriøse aktører.

A-krimssenteret i Nordland har i 2020 hatt 59 medieoppslag. Senteret har brukt media aktivt i forebyggende øyemed, ved å sette søkelys på

hvilke kritikkverdige forhold de avdekker og hva som er regelverket. Senteret har også erfart at oppmerksomhet i media kan bidra til å redusere kapasitet og handlingsrom for sentrale trusselaktører. Som eksempel nevner de saken med en aktør i fiskeindustrien som leverte arbeidskraft i større omfang til fiskebruk i Norge. Saken resulterte i bred nasjonal mediedekning, og senteret fikk raskt tilbakemeldinger fra fiskebrukene om at denne aktøren ikke vil bli benyttet i fremtidige sesonger.

3.5 Tall for aktivitet i a-krimssentrene

Tabellen under viser samlede tall for noe av aktiviteten i a-krimssentrene i perioden 2015-2020. Tallene for 2015 gjelder sentrene i Oslo, Bergen og Stavanger og for 2016 også sentrene i Trondheim og Kristiansand. For 2017 gjelder tallene alle syv a-krimssentrene, inkludert Bodø og Tønsberg som ble etablert i mai/juni 2017. For 2018-2020 gjelder tallene alle a-krimssentrene med drift hele året.

Det presiseres at det er usikkerhet knyttet til noe av tallmaterialet da dette baserer seg på manuell telling i sentrene.

Tabell 3.1 Samlede tall for noe av aktiviteten i a-krimssentrene 2015 - 2020

	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Aksjoner ¹	12	64	85	71	76	42
Virksomheter kontrollert	Ca. 1 500	Ca. 1 900	Ca. 2 100	Ca. 2 000	Ca. 1 550	Ca. 2 550 ²
Personer kontrollert	Ca. 5 700	Ca. 4 300	Ca. 4 600	Ca. 5 000	Ca. 2 900 ³	Ca. 2 600 ³
Endringer i stønadsforhold		30	82	56	44	88
Antall tilsyn med vedtak om stans ved overhengende fare (AT) ⁴		97	233	283	219 (149)	113 (54)
Antall tilsyn med vedtak om stans som pressmiddel (AT) ⁴		267	332	346	221 (143)	147 (69)
Antall tilsyn med vedtak om tvangsmulkt (AT) ⁴		110	228	265	314 (187)	203 (104)
Antall tilsyn med overtredelsesgebyr (AT) ⁴		5	40	166	185 (132)	96 (47)
Avdekkingskontroller (SKO og Skatt) ⁵		263	221	86	576	459
Beløp sikret gjennom arrest og utlegg (SKO og Skatt)		Ca. 23 mill.	Ca. 38 mill.	Ca. 38 mill.	Ca. 21 mill.	Ca. 9 mill.
Antall medieoppslag		Ca. 200	Ca. 470	Ca. 530	Ca. 555	Ca. 305

Noen kommentarer til notene i tabellen:

1. Med aksjoner menes en planlagt og styrt innsats av et større omfang, gjerne mot mange virksomheter og arbeidsplasser, f.eks. byggeplasser og hvor minst to etater har deltatt.
2. Et av a-krimsentrene har i 2020 hatt en omfattende kartlegging av proffmarkedet innenfor bygg. Til sammen ble over hundre byggeplasser besøkt, og det ble innhentet informasjon fra rundt 800 ulike virksomheter. Dette er årsaken til at den totale summen er så høy.
3. For denne parameteren mangler det tall fra et a-krimssenter. Tallene er derfor noe høyere.
4. Antall tilsyn med vedtak om stans, tvangsmulkt og overtredelsesgebyr fra Arbeidstilsynet (AT) omfatter for årene 2016-2018 hele etatens innsats mot a-krim, ikke bare a-krimsentrene. Fordi det er en viss saksbehandlingstid fra tilsynet til vedtak sendes slik at en del vedtak først ble gitt i 2020, er tallene fra årsrapporten 2019 oppdatert. Tallene for 2019 og 2020 viser også hele etatens innsats mot a-krim, mens tallene i parentes kun gjelder a-krimsentrene.
5. Avdekkingskontroller skjer ikke i regi av a-krimsentrene, men av linjen. Da den direkte tilknytningen til a-krimsentrene ofte er vanskelig å vurdere, har Skatteetaten for 2019 og 2020 valgt å benytte det totale antall avdekkingskontroller som i systemene er kodet a-krim for skatteoppkrever (SKO) og Skatteetaten. Dette er årsaken til at antall avdekkingskontroller er vesentlig høyere i 2019 og 2020 enn tidligere år. For å få

sammenlignbare tall, er tallene for 2019 justert i forhold til fjorårets rapport.

Øvrige kommentarer:

ØKOKRIMs utredning av politiets forvaltningsmessige myndighetsutøvelse i a-krimssamarbeidet har medført nye retningslinjer til politidistriktene for videre tolkning og bruk av eksisterende lovverk. I forbindelse med politiets oppfølging av utredningen har det blitt innhentet tall fra 10 politidistrikter som viser at det har blitt utført 565 bortvisninger og 117 stans av virksomheter etter politiloven § 7 i perioden 2017-2020. Det har imidlertid ikke vært mulig å skille ut hvilke saker som gjelder a-krimkontroller. Videre vurderer politiet at det pr. i dag ikke eksisterer gode nok statistiske målemetoder til å skille vanlige bort- og utvisningssaker fra saker relatert til a-krimssamarbeidet. Tall innhentet ved tidligere år på disse områdene har kun vært på bakgrunn av manuelle optellinger, noe som er en tungvint og lite hensiktsmessig metode.

Når det gjelder beløp sikret gjennom beslag og inndragning, som det har vært rapportert på tidligere, kan det nevnes at politiet jobber med å bedre statistikkgrunnlaget på dette området. For 2020 har politiet inndratt over 977 millioner kroner på landsbasis, men mesteparten av dette stammer fra annen kriminalitet, og det er i praksis heller ikke mulig å skille inndragning og beslag gjort i a-krimssaker fra øvrige saker uten at det gjøres manuell optelling. I tillegg til beløp sikret gjennom beslag og inndragning, er det verdier hvor det er tatt hefte eller som er inndratt i straffesaker som omhandler a-krim.

4 Resultater og effekter av etatenes innsats mot a-krim

Det er stort behov for å bygge kunnskap om sammenhengen mellom etatenes a-kriminnsats og utviklingen av a-krim. I dette kapitlet omtales effekter av innsatsen i a-krim samarbeidet, både det som skjer i regi av a-krim sentrene og det a-krim arbeidet som skjer i etatslinjene.

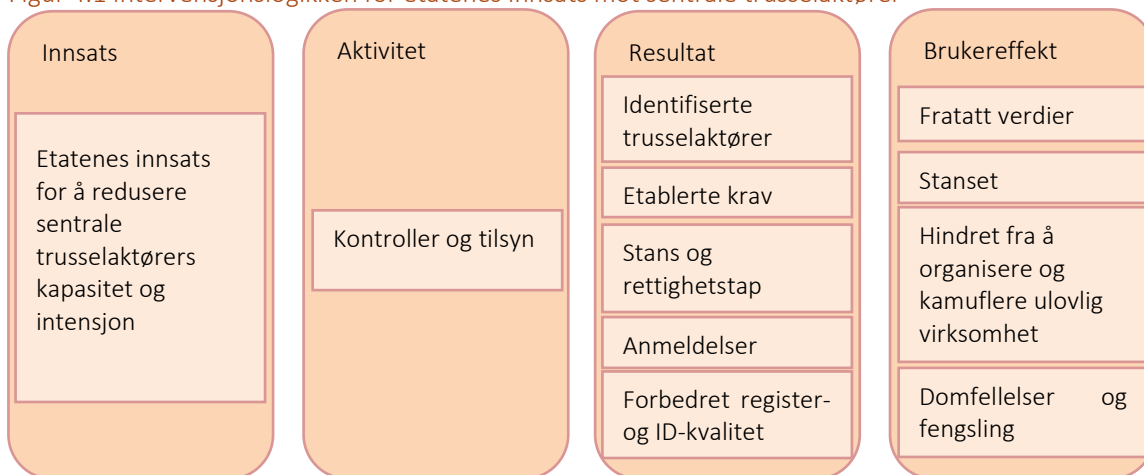
Med effektvurdering menes å vurdere i hvilken grad formålet med en innsats er oppfylt. Hensikten med effektvurderingen er å finne årsaks-sammenhenger mellom virkemiddelbruk og ønsket effekt i målgruppen. For å vurdere de samlede effektene av etatenes innsats mot a-krim, tas det utgangspunkt i effektkjeden som er beskrevet i rapporten om mål- og resultatstyring for det tverretatlige a-krim samarbeidet (2018). Denne er

presentert som intervensjonslogikk for hvert brukermål.

4.1 Resultater og effekter - sentrale trusselaktører

Sentrale trusselaktører er den aktørgruppen innenfor a-krim som kan forårsake mest skade i samfunnet. Disse har stor evne til å organisere kriminalitet og maksimere sin profitt, som igjen kan brukes til å finansiere annen kriminalitet. De kriminelles handlingsrom reduseres ved å bryte ned kriminelle nettverk og stenge bakmenn ute fra markedet. Figur 4.1 gir en grafisk framstilling av innsatsen rettet mot sentrale trusselaktører og hvordan denne er innrettet for å oppnå ønskede brukereffekter.

Figur 4.1 Intervensjonslogikken for etatenes innsats mot sentrale trusselaktører

4.1.1 Innsats

Aktivitetene mot sentrale trusselaktører er i hovedsak kunnskapsbaserte kontroller, jf. kapittel 2.1.2. For å oppnå effekt på kapasitet og intensjon, må aktivitetene resultere i at målgruppen blir fratatt verdier og rettigheter, straffeforfulgt og stanset, og blir hindret i urettmessig registrering i offentlige registre og utvikling av virksomhet.

En utfordring ved effektvurdering av innsatsen mot sentrale trusselaktører, er at det ikke finnes en

entydig definisjon av målgruppen på tvers av a-krim sentre og etater.

I tillegg kreves det langsiktig arbeid for å redusere aktørenes kapasitet til og intensjon om a-krim. Arbeid med å frata verdier og straffedømme trusselaktører tar ofte mellom to og fem år fra arbeidet starter til trusselaktøren faktisk rammes, blant annet som følge av beviskrav og klagerunder.

4.1.2 Aktiviteter og resultater

Kontroller skal resultere i sanksjoner, som anmeldelser, domfellelser, samt stans og rettighetstap, i tillegg til bedre registerkvalitet slik at sentrale trusselaktører ikke kan utnytte offentlige registre til å drive kriminalitet.

Det foreligger ikke en samlet oversikt over sentrale trusselaktører og deres nettverk. A-krimsentrene rapporterer at de i 2020 har identifisert 96 sentrale trusselaktører. Det er identifisert 307 virksomheter og 225 personer med tilknytning til de sentrale trusselaktørene, jf. tabell 4.1.

Tabell 4.1 Antall sentrale trusselaktører identifisert av a-krimsentrene i 2020

	Resultater	Antall
A-krimsentrenes innsats mot sentrale trusselaktører	Identifiserte sentrale trusselaktører og deres nettverk	96
	- Personer tilknyttet sentrale trusselaktører	307
	- Virksomheter tilknyttet sentrale trusselaktører	225

Totalt har a-krimsentrene rapportert oversikt over 126 aktive sentrale trusselaktører. Dette inkluderer også trusselaktører identifisert av sentrene tidligere år. I tillegg har Skatteetaten oversikt over 276 virksomheter knyttet til sentrale trusselaktører utenom a-krimsentrenes lister, med 114 involverte personer.

A-krimsentrene og etatslinjene jobber sammen for å ramme de sentrale trusselaktørene effektivt. Virkemidler og sanksjoner brukes for å frata verdier og stanse aktørens virksomhet.

På grunn av både regelverks- og systembegrensninger er det ikke mulig å dele og sammenstille datagrunnlag om de sentrale trusselaktørene på tvers av etatene. Tallgrunnlag om resultater av kontrollarbeidet er derfor hentet

fra hver enkelt etat, basert på a-krimsentrenes og etatenes oversikt over sentrale trusselaktører. Antall saker og resultater varierer på tvers av etatene, avhengig av hvilke brudd som er avdekket og hvilke virkemidler og sanksjoner som er benyttet. Uten sammenstilling er det ikke mulig å se virkemiddelbruken i den enkelte sak i sammenheng, på tvers av etatene.

Innsatsen mot sentrale trusselaktører er som regel en kombinasjon av umiddelbare virkemidler, som stans av arbeid og tvangsmulkt, og mer tidkrevende virkemidler, som etterberegning og innfordring av skatter og straffeforfølgning mv. Det er den samlede innsatsen over tid som gir redusert kapasitet og intensjon. For å gi en helhetlig oversikt over innsatsen rettet mot sentrale trusselaktører, presenterer tabell 4.2 tilgjengelig tallgrunnlag for 2019 og 2020, der det er mulig.

4.1.3 Brukereffekter

Effekten av innsatsen mot sentrale trusselaktører skal være at de har fått sin kapasitet og intensjon betydelig redusert. For å måle effekten, må aktørene følges over tid, fra kontroll til virkemiddelbruk og sanksjoner, i og utenfor straffesporet. Dette er i liten grad mulig med dagens datagrunnlag. Effektvurderingen baseres derfor på data- og informasjonsgrunnlag om hvert enkelt ledd i intervensjonslogikken.

A-krimsentrene vurderer at tiltak med umiddelbar virkning, som bruk av stans, tvangsmulkt og overtredelsesgebyr¹, har god effekt på de sentrale trusselaktørens kapasitet. Disse virkemidlene gir umiddelbar virkning på aktørens inntjening og profitt, samtidig som det sender et signal til både kunder og samarbeidspartnere, jf. kapittel 3.1.1.

Av Skatteetatens etablerte krav, er det mulig å hente ut tall om innkrevde beløp i fastsatte merverdiavgiftskrav. I 2020 ble det fastsatt 32,6 millioner kroner i merverdiavgift hos virksomheter tilknyttet sentrale trusselaktører. Ved utgangen av

¹ Jf. kapittel 3.1.1

Tabell 4.2 Aktiviteter og resultater av innsatsen rettet mot sentrale trusselaktører

	Aktiviteter	Resultater	Antall	Fastsatte krav
Skatteetaten ²	Avsluttede kontroller av sentrale trusselaktører	Avsluttede avdekkingskontroller mot virksomheter i 2019 og 2020	138	104 951 214
		Avsluttede avdekkingskontroller mot personer i 2019 og 2020	119	17 972 959
		Antall anmeldelser 2019 og 2020	47	
Arbeidstilsynet	Tilsyn med kriminelle aktører og nettverk (i a-krimsentrene og annet lokalt a-krim samarbeid)	Antall tilsyn i 2019 og 2020 med virksomheter knyttet til sentrale trusselaktører	223	
		Antall tilsyn i 2019 og 2020 med minst én reaksjon	149	
		- med vedtak om pålegg	124	
		- med vedtak om tvangsmulkt	53	
		- med vedtak om stans som pressmiddel	48	
		- med vedtak om stans ved overhengende fare	16	
		- med vedtak om overtredelsesgebyr	18	735 000
	Antall anmeldelser i 2019 og 2020 av virksomheter knyttet til sentrale trusselaktører	7		
NAV	Anmeldelser mot sentrale trusselaktører	Antall anmeldelser i 2020	10	
Politiet ³	Status på Skatteetatens og Arbeidstilsynets anmeldelser	Anmeldte personer i 2020	82	
		- Domfellelser	4	
		- Henlagt	29	
		- Under etterforskning	34	

året var om lag 11 millioner kroner innfordret. I tillegg er det tatt to arrester på til sammen om lag 5,4 millioner og gjennomført 2 utlegg og innfordret 355 179 kroner mot sentrale trusselaktører.

Arbeidstilsynet har fattet vedtak om tvangsmulkt i 53 tilsyn med sentrale trusselaktører i 2019 og 2020. Overtredelsesgebyr er vedtatt i 18 saker, og summerer seg til 735 000 kroner i 2019 og 2020.

Foruten å frata sentrale trusselaktører verdier, er det sentralt å legge hindringer i veien for organisering og kamuflering av ulovlig virksomhet, stanse aktiviteten de utøver og straffeforfølge aktørene.

Arbeidstilsynet har fattet vedtak om stans i til sammen 64 i saker med sentrale trusselaktører i 2019 og 2020, på bakgrunn av overhengende fare

² Skatteetatens fastsatte krav for virksomheter er beregnet slik: Endring i merverdiavgift pluss renter og tilleggsavgift + 25% av endring i grunnlag for inntektsskatt + 50% av grunnlag summarisk fellesoppgjør + 14,1% av endring i arbeidsgiveravgiftsgrunnlag.

Krav for personer er beregnet med 25% av endring i grunnlag for inntektsskatt. Tilleggsskatt på inntekt er ikke tatt med i beregningen.

³ Tallene omfatter anmeldelser i alle a-krim saker fra Skatteetaten og Arbeidstilsynet.

for liv og helse eller som pressmiddel på grunn av manglende etterlevelse av pålegg.

Skatteetaten og Arbeidstilsynet har til sammen levert 54 anmeldelser i forbindelse med saker mot sentrale trusselaktører i 2019 og 2020. NAV har registrert 10 anmeldelser av sentrale trusselaktører i 2020.

Politiet har registrert totalt 82 anmeldte personer i 2020, med tilknytning til Skatteetatens og Arbeidstilsynets saker. Fire av de anmeldte personene ble domfelt i 2020, og to er gitt forelegg. Flertallet av sakene er ikke avgjort, men det er igangsatt etterforskning i 34 saker.

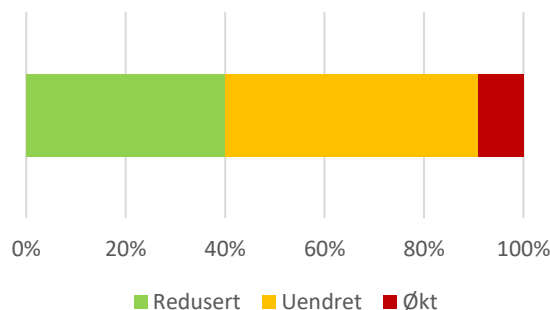
Saker med tilknytning til sentrale trusselaktører er komplekse. For eksempel er 19 personer siktet og 3 mistenkt for flere arbeidslivskriminelle forhold i en pågående etterforskning, i en sak som har utspring fra a-krimsentret i Oslo. Selve etterforskningen har også bidratt til å avdekke flere kriminelle forhold og større nettverk enn det etatenes anmeldelser omfattet. Til sammen er omtrent en fjerdedel av anmeldelsene henlagt, alle disse er knyttet til Skatteetatens anmeldelser. Status i NAV sine saker har av juridiske årsaker ikke vært mulig å undersøke.

Disse resultatene er etatene sine direkte bidrag til å redusere de sentrale trusselaktørenes kapasitet til og intensjon om å begå a-krim.

A-krimsentrene har vurdert endringer i kapasitet og intensjon for sentrale trusselaktører fra 2019 til 2020. Kapasiteten vurderes på bakgrunn av data og informasjon hvert a-krimsentret har om endringer, blant annet i størrelsen på nettverket, antall lovbrudd og tilgang på offentlige midler, oppdrag og arbeidskraft. Om lag 40% av de sentrale trusselaktørene er vurdert å ha redusert kapasitet.

I underkant av 10% av de sentrale trusselaktørene er imidlertid vurdert å ha økt kapasitet i 2020.

Figur 4.2 A-krimsentrenes vurdering av endringer i sentrale trusselaktørers kapasitet

For første gang er a-krimsentrene bedt om å gjøre en helhetlig egenvurdering av innsatsen mot sentrale trusselaktører. På en skala fra 1 til 5, der 5 er «svært god virkning», har sentrene gitt en gjennomsnittlig vurdering på 3,2. Sentrene erfarer gode virkninger av kunnskapsarbeidet og virkemiddelbruken, men den samlede aktiviteten er begrenset av koronapandemien.

I tillegg til a-krimsentrenes kvalitative vurderinger av egen innsats, kan kvantitative mål om omsetning, lønnsutbetalinger og antall a-meldinger (ansatte) være indikatorer på kapasitet hos trusselaktører. Det er blitt sett på endringer fra 2019 til 2020 i disse indikatorene, for virksomheter tilknyttet sentrale trusselaktører identifisert av a-krimsentrene, jf. tabell 4.3. Tallene er hentet fra Skatteetaten ultimo februar 2021 og baserer seg på lister over virksomheter og personer tilknyttet 144 sentrale trusselaktører rapportert inn til tverretattlig analysegruppe effektmåling 8. januar⁴.

Redusert omsetning, lønnsinnberetning og antall lønnsinnberetninger på ansatte kan indikere redusert kapasitet.⁵ Tallene indikerer at rundt 60 av 144 sentrale trusselaktører har redusert kapasitet.

⁴ Det er en differanse mellom innrapportert antall sentrale trusselaktører i årsrapport fra sentrene (126) og rapporterte sentrale trusselaktører 8. januar. Dette skyldes flere forhold, bl.a. at et senter ikke har rapportert totalt antall sentrale trusselaktører i årsrapport. Videre er det ikke en entydig forståelse av hvordan sentrale trusselaktører skal telles,

som har resultert i at man har talt antall sentrale trusselaktører forskjellig på forskjellige rapporteringstidspunkt.

⁵ Det er lagt til grunn at endringer større enn 10% indikerer endring i kapasitet.

Dette tilsvarer i overkant av 40% av de sentrale trusselaktørene, en andel som er i tråd med a-krimsentrenes egen vurdering. Tallene indikerer også at noen av de identifiserte trusselaktørene har økt kapasitet fra i fjor.

Det er sannsynlig at reduksjon i omsetning, lønnsutbetaling og lønnsinnberetninger på ansatte dels kan forklares av a-krimssamarbeidets innsats. Samtidig kan koronapandemien ha resultert i mindre tilgang på oppdrag og utenlandsk

arbeidskraft, og dermed ha påvirket indikatorene negativt.

Når det gjelder identifiserte trusselaktører med økt omsetning, lønnsutbetaling og a-meldinger, kan dette skyldes at det er gjennomført få tiltak mot trusselaktørene. Flere av a-krimsentrene melder at de har identifisert flere sentrale trusselaktører enn de har rettet innsats og virkemidler mot. Videre har det i noen markeder vært økt aktivitet, noe som kan ha påvirket indikatorene. Dette gjelder f.eks. transport (pakke/ budbiltransport) og dagligvare.

Tabell 4.3 Utviklingen i omsetning, lønn og a-meldinger. Endring fra 2019 til 2020.

	Endring omsetning > 10%		Endring lønn >10 %		Endring lønnsinnberetning > 10 %	
	Antall	Beløp	Antall	Beløp	Antall	Antall a-meldinger
Reduksjon	61	-174 789 108	58	-53 530 118	54	-557
Økning	60	350 702 933	46	121 235 650	51	844
Tot 2020	144	1 703 616 060	131	578 682 305	131	4 094

Basert på datagrunnlaget fra etatene og a-krimsentrene vurderes det som sannsynlig at etatenes innsats har redusert utvalgte sentrale trusselaktører sin kapasitet. Innsatsen mot sentrale trusselaktører har de siste to årene vært av et omfang som tilsier at kapasitet og intensjon er redusert hos noen sentrale trusselaktører.

A-krimsentrene erfarer at virkemidler med umiddelbar virkning har god effekt på de prioriterte aktørene. Samtidig må sentrale trusselaktører følges opp med gjentakende og ulike typer sanksjoner, for å redusere deres kapasitet over tid. Dette gjelder særlig i de større sakene, der den mest alvorlige kriminaliteten foregår.

Samtidig indikerer både a-krimsentrenes rapportering og Skatteetatens tall om omsetning, lønn og a-meldinger at en mindre gruppe har økt sin kapasitet. Dette kan skyldes at etatene ikke har hatt ressurser til å prioritere disse aktørene, eller at tiltak ikke er iverksatt enda.

I hvilken grad de sentrale trusselaktørenes intensjon er redusert, og innsatsen dermed kan

sies å ha mer varig effekt, har ikke vært mulig å vurdere.

Mangel på tydelige indikasjoner om redusert kapasitet og intensjon har flere mulige forklaringer. For det første er innsatsen mot flere sentrale trusselaktører i en oppstartsfasen. Resultater og effekter kan derfor ikke forventes å være oppnådd enda. Det kan også skyldes at virkemiddelbruken ikke har vært effektiv nok, eller at aktørene har evnet å nøytralisere virkemidlene ved å endre modus eller organisering. For å avdekke disse sammenhengene, er det nødvendig å sammenstille data og følge enkeltaktører over tid, på tvers av etatene. Som tidligere nevnt har det ikke vært mulig å gjøre dette, og dermed heller ikke til å knytte virkemiddelbruk direkte til endringer i kapasitet og intensjon.

Samtlige a-krimsentre trekker i sin rapportering fram at koronapandemien har nedskalert eller utsatt oppfølgingen av sentrale trusselaktører, som følge av smitteverntiltak og omprioriterte ressurser.

4.2 Resultater og effekter - utenlandske arbeidstakere

Tilgang på arbeidskraft er en sentral innsatsfaktor i arbeidslivet. Arbeidstakere som er satt i stand til å ivareta sine rettigheter og oppfylle sine plikter, reduserer de kriminelles handlingsrom ved å begrense deres tilgang på arbeidskraft de kan utnytte.

Figur 4.3 gir en grafisk framstilling av innsatsen rettet mot aktørgruppen og hvordan denne er innrettet for å oppnå ønskede brukereffekter.

Figur 4.3 Intervensjonslogikken for etatenes innsats overfor utenlandske arbeidstakere

4.2.1 Innsats

Flere tverretatlige og etatsinterne innsatser har som mål å sette utenlandske arbeidstakere i stand til å ivareta sine rettigheter og oppfylle sine plikter. Aktivitetene omfatter informasjon og veiledning til arbeidstakere, samt kontroller.

Ønsket brukereffekt oppnås når målgruppen bruker den tilegnede kunnskapen til å ivareta rettigheter og oppfylle plikter. Kontroller sikrer at arbeidstakerne oppfyller sine plikter, blant annet gjennom kontroll av ID, oppholds- og arbeidstillatelser mv.

Kontroll av arbeidsgivere bidrar til å ivareta arbeidstakernes rettigheter ved å kontrollere at de ansattes lønns- og arbeidsvilkår er lovlige.

Kontroller brukes som kanal for å gi informasjon og veiledning direkte til arbeidstakerne.

Målgruppen er sammensatt, med ulike bakgrunner, forutsetninger og motiver for å delta i det norske arbeidslivet. Gruppen kan grovt sett deles i utenlandske arbeidstakere som frivillig medvirker til a-krim, de som utnyttes, og de som ikke evner å etterleve lover og regler dersom de ikke mottar informasjon og veiledning.

4.2.2 Aktiviteter og resultater

Tilgjengelig statistikk for resultater av identifiserte innsatser mot utenlandske arbeidstakere, er oppsummert i tabell 4.4. Det kan være ytterligere innsats som ikke er identifisert i denne effektvurderingen.

På Servicesenter for utenlandske arbeidstakere (SUA) samarbeider Arbeidstilsynet, politiet, Skatteetaten og Utlendingsdirektoratet.⁶ Servicesentrene gir veiledning og rask søknadsbehandling til utlendinger som kommer til Norge for å jobbe. I 2020 var det 31% færre besøkende ved SUA, enn i 2019. Stengte kontorer som følge av koronapandemien, er sannsynligvis en viktig årsak. Samtidig var den samlede arbeidsinnvandringen til Norge lavere i 2020 enn i 2019. Tildelte D-nummer er redusert fra 119 000 i 2019 til 80 000 i 2020. Dette tilsvarer en reduksjon på 33%. Det er derfor rimelig å anta at det samlede behovet for

veiledning og søknadsbehandling hos SUA blant utenlandske arbeidstakere har vært lavere i 2020.

Ved Arbeidstilsynets skranke var det flest henvendelser om kontrakter, skatt, manglende lønnsutbetalinger, oppsigelse og arbeidstid i 2020. Bygg og anlegg er den bransjen klart flest av de besøkende jobber i. Hvor stor andel av henvendelsene som er knyttet til a-krim, er usikkert. Samlet sett er antall henvendelser til Arbeidstilsynet på SUA redusert med 66%, sammenlignet med 2019.

Tabell 4.4 Oppsummering av resultater knyttet til innsatsen rettet mot utenlandske arbeidstakere

Aktivitet	Resultat	Antall
Workinnorway.no (WiN)	Antall besøkende	45 047 (-76%)
	Andel videresendt til etatenes nettsider	70%
	Andel av besøkende som kun er inne på én side	29%
Servicesenter for utenlandske arbeidstakere (SUA)	Antall besøkende hos SUA totalt	61 087 (-31%)
	- skrankebesøk hos UDI	32 257 (-42%)
	- skrankebesøk hos Skatteetaten	27 676 (-9%) *
	- skrankebesøk hos Arbeidstilsynet	884 (-66%)
Arbeidstilsynet	Tilsyn i Arbeidstilsynets aktivitet mot a-krim	1 751 (-39%)

* Skatteetatens tall er ikke justert for personer som ikke har møtt til bestilt tid. I tidligere år er det rundt 25% som ikke har møtt til time. Andelen kan være høyere for 2020, grunnet både koronapandemien og vekterstreik.

A-krimsentrene bruker kontrollsituasjoner til å informere og veilede utenlandske arbeidstakere. Alle arbeidstakere som påtreffes gis informasjon under kontrollen eller henvises til videre oppfølging, fortrinnsvis ved SUA. Der det avdekkes at arbeidsgiver ikke har oppfylt sine plikter, gis det sanksjoner.

I 2020 gjennomførte Arbeidstilsynet 1 751 tilsyn i etatens aktivitet mot a-krim, hvor ett eller flere forhold knyttet til lønns- og arbeidsvilkår ble kontrollert. Det er om lag 1 000 færre tilsyn enn i 2019. Arbeidstilsynet har registrert at arbeidstakere medvirker til a-krim i en fjerdedel av alle avsluttede tilsyn med mistanke om a-krim i 2019 og 2020. Det finnes imidlertid ikke eksakte tall

på hvor mange utenlandske arbeidstakere som er påtruffet i etatenes kontroller.

Workinnorway.no (WiN) er en tverretattlig lenkesamling som henviser brukerne til relevante etatsnettsider med informasjon for utenlandske arbeidstakere. I 2020 var trafikken på WiN redusert med mer enn 70%, sammenlignet med 2019. Trafikken falt i slutten av 2019, og har vært vedvarende lav gjennom hele 2020.

Hver etat har egne møteplasser og kanaler som gir informasjon til utenlandske arbeidstakere.

Skatteetaten har gjennomført arbeidsgiverkurs for landbruket, og en aksjon rettet mot bruk av

⁶ Det er SUA i Oslo, Stavanger, Bergen, Trondheim og Kirkenes. Andre regioner tilbyr tilsvarende tjenester, men der er ikke etatene samlokalisert.

utenlandske sesongarbeidere i landbruk. Det ble gjennomført besøk hos 8 arbeidsgivere i landbruket. Under besøkene ble det observert nærmere 250 arbeidstakere på gårdene, og skattepatruljene var i direkte samtale med rundt 110 av disse. Flere av kontrollene ble gjennomført sammen med Arbeidstilsynet og skatteoppkreveren.

Skatteetaten loggførte 126 byggeplasskontroller i 2020. 791 HMS-kort ble kontrollert, 30 ble inndratt, og 73 personer manglet HMS-kort. 90 ID-sjekker ble gjennomført, og 4 resulterte i at tips ble videresendt. Blant de ID-sjekkede var det 7 som manglet fødsels- eller D-nummer. 39 brosjyrer ble utdelt via 7 byggeplasskontroller til arbeidstakere i proffmarkedet. 373 observasjons- og informasjonsinnhentinger resulterte i 5 videresendte tips. I tillegg er det gjennomført 63 samarbeidskontroller med andre etater, med kontroll av 136 HMS-kort og 14 ID-sjekker.

Høsten 2020 lanserte Arbeidstilsynet informasjonskampanjen «Know your rights», i samarbeid med Bulgaria, Estland, Litauen og Romania. Kampanjen er rettet mot arbeidstakere fra disse landene som jobber i Norge. Kampanjen bruker målrettet annonsering i sosiale media. Målgruppen får informasjon om rettigheter og plikter i norsk arbeidsliv, på eget språk.

4.3.3 Brukereffekter

Effekten av innsatsen overfor utenlandske arbeidstakere skal, gjennom overnevnte *aktiviteter* og *resultater*, være at de settes i stand til å ivareta sine rettigheter og oppfylle sine plikter. Indikatorer for måloppnåelse skal fange opp at utenlandske arbeidstakere får kunnskap om rettigheter og plikter, har tillit til norske myndigheter, innrapporterer riktige opplysninger, har riktig ID, har lovlige lønns- og arbeidsvilkår og ikke utsettes for tvang eller utnyttelse, jf. figur 4.3. Det finnes få datakilder som kan belyse slike indikatorer.

SUA er en viktig møteplass for informasjon og veiledning av utenlandske arbeidstakere. SUA er også et supplement til informasjon og veiledning

som gis i a-krimsentrenes kontroller, og er en møteplass der arbeidstakere kan melde fra om kritikkverdige arbeidsforhold. Språkkompetansen på SUA er spesielt viktig.

Fordi WiN er en lenkesamling, får kun de som har gått videre til etatenes sider, informasjon som setter dem i stand til å ivareta rettigheter og oppfylle plikter. En brukerundersøkelse i 2018 fant at 25% ønsket informasjon om innvandring, visum og oppholdstillatelse. Effekten av WiN på dette brukermålet er derfor sannsynligvis relativt liten. Det er viktig å bemerke at WiN i utgangspunktet ble etablert med formål om å rekruttere utenlandsk arbeidskraft til Norge. Lenkesamlingen leder derfor først og fremst til NAV sine arbeidssøkersider.

Både SUA og WiN antas først og fremst å treffe utenlandske arbeidstakere som ønsker å etterleve lover og regler.

Kontroller kan i større grad nå dem som frivillig medvirker til eller som er ofre for a-krim. A-krimsentrene har gjennomført kontroller hvor informasjon og veiledning er gitt, og sikkerhet ved arbeidsplass og innkvartering og oppholds- og arbeidstillatelse er undersøkt. Bruk av tolk når informasjon og veiledning om rettigheter og plikter blir gitt, trekkes fram som svært viktig for å lykkes i å oppnå en brukereffekt.

«Know your rights»-kampanjen er foreløpig ikke evaluert. Resultater så langt viser at den treffer godt. Flere a-krimsentre rapporterer også gode erfaringer med å bruke kampanjen i sitt informasjonsarbeid. Etter den første annonseringsfasen hadde 30 000 unike brukere, tilsvarende halvparten av målgruppen, besøkt kampanjens hjemmeside.

I a-krimsentrenes rapportering kommer det tydelig fram at innsatsen rettet mot utenlandske arbeidstakere har vært begrenset grunnet koronapandemien. I gjennomsnitt vurderer sentrene egen innsats til å ha en middels virkning (3 på en skala fra 1 til 5) på måloppnåelse, basert på sentrenes erfaring. Merk at slike rangeringer må tolkes med forsiktighet. Tre av sentrene har ikke

gitt en samlet vurdering, begrunnet med for dårlige målepunkter for måloppnåelse.

Etatenes samlede vurdering er at SUA, WiN og kontroller bidrar til at flere utenlandske arbeidstakere settes bedre i stand til å oppfylle sine rettigheter og ivareta sine plikter. Det er ikke funnet indikasjoner om at effekten på personer som får informasjon og veiledning, er betydelig endret fra tidligere. Det samlede antallet utenlandske arbeidstakere påtruffet gjennom kontroller og SUA, er imidlertid lavere enn i 2019. Foreløpige resultater fra «Know your rights»-kampanjen indikerer derimot styrket måloppnåelse. Det er fremdeles usikkert hvor stor

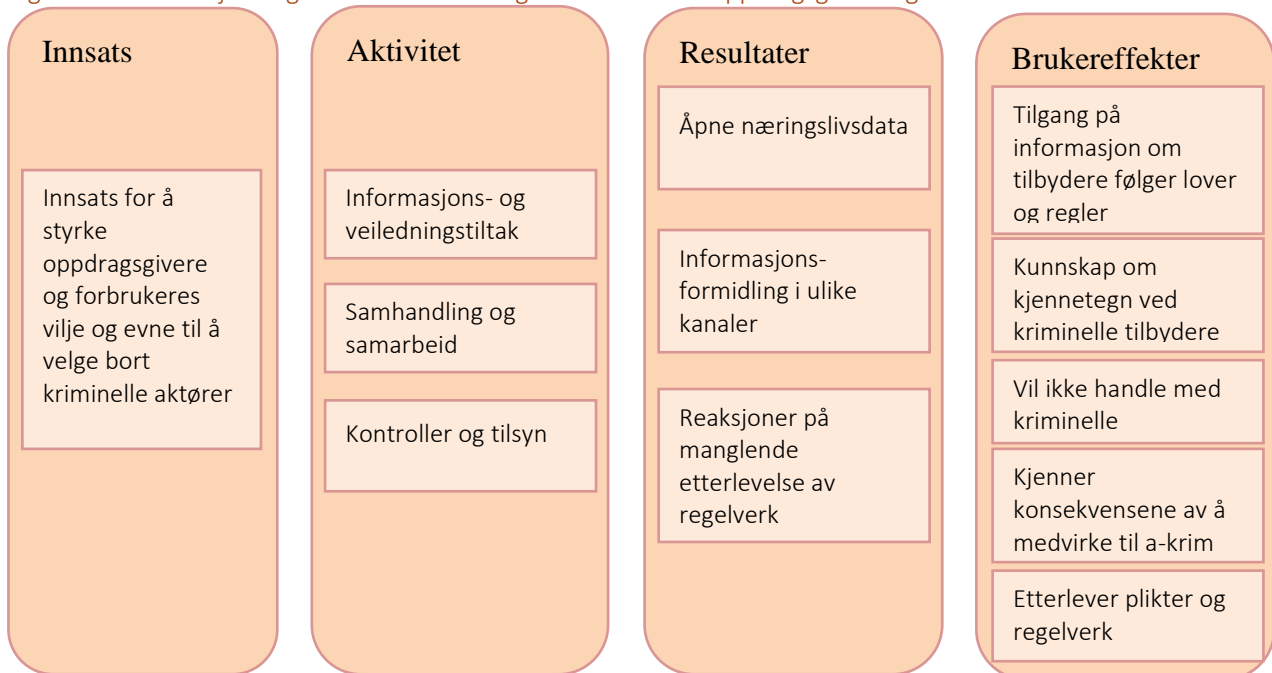
effekten er, og om innsatsen kunne vært innrettet mer målrettet og formåls effektivt.

4.3 Resultater og effekter - oppdragsgivere og forbrukere

Oppdragsgivere og forbrukere skal ha både vilje og evne til å kjøpe varer og tjenester fra seriøse leverandører. Det reduserer de kriminelles handlingsrom ved å krympe markedet for deres varer og tjenester.

Figur 4.4 gir en grafisk framstilling av hvordan innsatsen mot oppdragsgivere og forbrukere er innrettet.

Figur 4.4 Intervensjonslogikken for tverretattlig innsats overfor oppdragsgivere og forbrukere

4.3.1 Innsats

Innsatsen rettet mot oppdragsgivere og forbrukere består i hovedsak av informasjon, veiledning og samhandling med arbeidslivet. Resultatmålet er at disse har tilstrekkelig informasjon og kunnskap til å vurdere leverandørers seriøsitet, og kjenner konsekvensene av å velge useriøse leverandører.

Det føres også kontroller, hovedsakelig med store oppdragsgivere.

Etatene er i direkte kontakt med en del av målgruppen. I tillegg er synlighet i media, kommunikasjon og annen mobilisering en del av innsatsen, for å motivere målgruppen til å innhente informasjon og velge seriøse leverandører.

Sammen har etatene utarbeidet en forebyggende strategi mot arbeidslivskriminalitet, som særlig vil bidra til å strukturere samarbeidet om innsatsen rettet mot oppdragsgivere og forbrukere.

4.3.2 Aktiviteter og resultater

Samhandling med og informasjon og veiledning overfor oppdragsgivere og forbrukere er kjernen i etatenes innsats for påvirke deres evne og vilje til å etterleve lover og regler.⁷

Aktivitetene foregår både i etatene og i samarbeid mellom etater og partene i arbeidslivet. Kommunikasjonstiltak er sentrale, men også regelverksendringer og krav rettet mot målgruppen for å redusere markedet for kriminelle aktørers varer og tjenester.

Etatene fører kontroller med oppdragsgivere og forbrukere. A-krimsentrene bruker synlighet på arbeidsplasser og i media til å påvirke målgruppen. Arbeidstilsynet fører tilsyn med offentlige oppdragsgivere, bestillere og hovedleverandører.

Tabell 4.5 lister opp etatenes innsats overfor oppdragsgivere og forbrukere i 2020 og oppsummerer tilgjengelig statistikk for *aktiviteter og resultater*. Tabellen inkluderer både tverretattlig og etatsintern innsats.

4.3.3 Brukereffekter

Indikatorer for måloppnåelse er antallet som har mottatt informasjon eller veiledning, og som opplever at dette har bidratt til at de har valgt en seriøs leverandør.

Tettpå har kontaktet 8% flere forbrukere i 2020 enn i 2019. Det er også gjennomført opplæring av 11 nye tettpå ambassadører. En medieanalyse av synlighetskampanjen til Tettpå viser at tiltaket har fått positiv omtale, og at enkelte oppslag har nådd opptil 190 000 personer. En evaluering av tiltaket fra 2017 fant at de som er kontaktet ville undersøke

aktuelle leverandører nærmere.⁸ Når flere forbrukere nås med informasjon, støtter de opp under styrket måloppnåelse.

Skatteetaten lanserte i 2020 en forebyggende synlighets- og holdningskampanje mot a-krim, også i samarbeid med de andre etatene. I samarbeid med Arbeidstilsynet er det blant annet levert ut 180 000 «Sjekk hvem du handler med»-brosjyre, for å veilede forbrukere til å unngå å handle med useriøse leverandører. En medieanalyse viser at kampanjen kan ha nådd ut til over 1 million personer, med positiv omtale.

Som en del av synlighetskampanjen er det brukt målrettet annonsering av Handlehvitt.no i sosiale medier. På Facebook-siden til handlehvitt har antallet følgere økt fra 600 til 1 000 i løpet av 2020. Antall besøk på nettsiden har økt med 14% i 2020.

Gjennom spørreundersøkelser har SMSØ fulgt utviklingen i forbrukeres kjøp av svart arbeid. Andelen som svarer at de har kjøpt svart arbeid de siste 2 år, er vesentlig redusert, fra 23% i 2009 til 8% i 2020. Det er sannsynlig at innsatsen de siste 10 årene har bidratt til å styrke forbrukeres evne og vilje til å velge bort useriøse og kriminelle leverandører.

Flere av etatene har innsats som retter seg mot profesjonelle oppdragsgivere.

Skatteetatens landsdekkende avtaler med store entreprenører ble evaluert i 2019. Evalueringen fant at avtalene bidrar til bedre interne rutiner og oppfølging av avvik og brudd hos underleverandører. I 2020 er det 20 aktive landsdekkende avtaler.

⁷ Synlighet i media brukes for å nå ut med budskap. Det foreligger ikke data for å vurdere aktivitet, resultat eller effekt av mediasaker. Jf. kapittel 3.4.

⁸ Skatteetaten (2017): Etterlevelseseffekter og kost-/nytttevurdering av tiltaket tettpå: Trondheim. Evalueringsrapport, internt dokument unntatt offentlighet.

Tabell 4.5 Aktiviteter og resultater av innsatsen rettet mot oppdragsgivere og forbrukere

Innsats	Målgruppe	Aktivitet/resultat	Antall/beløp
Handlehvitt.no ⁹	Oppdragsgiver og forbruker	Antall brukere av nettside i 2020	30 000
		Antall personer nådd med Facebook-publiseringer i 2020	735 490
Tettpå ¹⁰	Forbrukere	Antall kontaktet	2 511
		Antall som kun har mottatt e-post med veileder	457
Landsdekkende avtaler ¹¹	Oppdragsgiver	Antall avtaler	20
		Omsetning i byggeprosjekter	120 milliarder
		Antall skatteattester utstedt etter fullmakt	61 114
Medbyggerne (Vestfold og Telemark)	Byggevarehus	Sertifiserte Medbygger-varehus	34
		Opplæring av ansatte som ambassadører	400
	Forbruker	Medbygger-kampanje i sosiale medier	1,2 mill. visninger. 3 816 klikk
Treparts bransjeprogram ¹²	Oppdragsgiver og forbruker	Arbeidet videre med alle program. ASD har sendt på høring et forslag om en godkjenningsordning for bilvask og dekklagring/-skift	
Arbeidstilsynets aktivitet mot offentlige oppdragsgivere ¹³	Oppdragsgiver	Tilsyn med små og mellomstore kommuner om lønns- og arbeidsvilkår i offentlige kontrakter	75
		Veiledningsmøter	2 statlige byggherrer
		Webinar om hvordan unngå a-krim i offentlige kontrakter	1 314 seere
Tilsyn med bestillere og hovedleverandører ¹⁴	Oppdragsgiver	Tilsyn med informasjons- og påseplikt innen allmenngjorte områder	373
Synlighetskampanje	Forbruker	«Sjekk hvem du handler med»-brosjyre	Utdelt 175 000 brosjyrer
	Oppdragsgiver	Veileder om kjøp av håndverkstjenester til boligsameier	2 500 styrer har mottatt brosjyre
	Oppdragsgiver	Utarbeidet veileder/brosjyre skattepatruljen deler ut på byggeplasser	4 000 brosjyrer på
Politiets næringslivs-kontakter ¹⁵	Oppdragsgiver og forbruker	Antall distrikter med næringslivskontakter	Alle 12 politidistrikt, samt Kripes

⁹ Handlehvitt.no ledes av Samarbeid mot svart økonomi.

¹⁰ tettpå: er et informasjonstiltak hvor forbrukere får personlig veiledning til å velge seriøse leverandører.

¹¹ Samarbeidsavtaler mellom Skatteetaten og store innkjøpere.

¹² Treparts bransjeprogram er et samarbeid mellom myndighetene og partene i arbeidslivet som et virkemiddel i utsatte bransjer; renhold, uteliv, transport og bilbransjen.

¹³ Arbeidstilsynet har som oppgave å bidra til at veileder om lønns- og arbeidsvilkår i offentlige kontrakter blir kjent og at regelverket etterleves bedre blant offentlige oppdragsgivere.

¹⁴ Tilsyn med formål å sjekke informasjons- og påseplikt. Andel tilsyn med brudd på dette temaet i 2020, var 66%.

¹⁵ Arbeider med å gi kunnskap om trusselbildet til næringslivet, veilede utbyggere i større bygg- og veiprosjekter, implementere seriøsitetsbestemmelsene i kommuner, være pådriver, tilrettelegger og deltaker i ulike samhandlingsfora.

Politiets næringslivskontakter er sentrale i politiets innsats for å forebygge kriminalitet, herunder a-krim. Næringslivskontaktene har utstrakt kontakt med relevante virksomheter og aktører og deler oppdatert kunnskap fra politiet om gjeldende trusselbilde. Eksempler på dette er å gi råd til utbyggere for større bygg- og anleggsprosjekter eller ha kontakt om kriminalitetsutfordringer med aktører i utsatte næringer. Blant annet resulterte næringslivskontaktens oppfølging av utbyggingen av Nasjonalt beredskapscenter i avdekkingen av en useriøs aktør. Innsatsen er imidlertid for nyetablert til å dokumentere noen brukereffekt.

Arbeidstilsynet avdekker relativt hyppig brudd i tilsyn med offentlige oppdragsgivere, bestillere og hovedleverandører. Samtidig etterspør aktørene informasjon og veiledning fra Arbeidstilsynet. I stedet for fysiske veiledningsmøter ble det i 2020 gjennomført et webinar om a-krim i offentlige kontrakter, som har nådd ut til over 1 300 unike seere. 85% av deltakerne rapporterte etter webinarer at de hadde fått økt kunnskap om hvordan de kan unngå a-krim i offentlige kontrakter. En mindre andel svarte også at de ville gjennomføre nye tiltak som følge av deltakelse i webinarer.

Treparts bransjeprogram bilbransjen foreslo høsten 2019 en godkjenningssordning for bilvask. Samfunnsøkonomisk analyse har i 2020, på oppdrag fra bransjeprogrammet, kartlagt arbeidsforholdene og utfordringer knyttet til useriøsitet og kriminalitet i bilbransjen. Bransjeprogrammet fikk bred pressedekning i forbindelse med lansering av

rapporten. En rapport fra a-krimssenteret i Oslo viser også at utfordringene innen bilpleie er betydelige. Dette har bidratt til å løfte fokus på utfordringene i bransjen og ligger til grunn for en godkjenningssordning for bilvask, dekkskift og dekkklagring som Arbeids- og sosialdepartementet sendte på høring i desember 2020.

Treparts bransjeprogram renhold har i 2020 gjennomført kommunikasjonstiltak på Facebook for å øke oppmerksomheten blant bestillere av renholdstjenester om å bruke godkjente renholds- virksomheter.

Undersøkelser tyder på at det er stor vilje blant oppdragsgivere til å velge bort useriøse og kriminelle leverandører. I 2019 var over 80% villige til å betale mer hvis det er mistanke om ulovlige lønns- og arbeidsvilkår eller skatteunndragelser hos den billigste leverandøren.¹⁶ Ifølge SERO-undersøkelsen fra våren 2020 var det 45% som mente at det var enkelt å sjekke om leverandører opererte hvitt i 2020, som er en signifikant økning fra 2018.

Etatens samlede vurdering er at innsatsen rettet mot oppdragsgivere og forbrukere har bidratt til å styrke deres evne og vilje til å velge bort leverandører som driver a-krim. Det har ført til at leverandører som driver a-krim stenges ute fra markedet. Det er enda færre forbrukere som svarer at de har kjøpt tjenester svart, og flere virksomheter opplever at seriøse virksomheter bidrar til å hindre useriøse leverandører i å få oppdrag i 2020, sammenlignet med tidligere.

¹⁶ Krisino-undersøkelsen 2019.

5 Samfunnseffekter av innsatsen mot arbeidslivskriminalitet

Å redusere omfanget og konsekvensene av a-krim er det overordnede målet for det tverretatlige samarbeidet mot a-krim. Innsatsen mot a-krim skal beskytte fem samfunnsverdier, som a-krim truer. I dette kapitlet presenteres indikatorer for utviklingen i a-krim og de fem samfunnsverdiene for 2020. Det gjøres også noen vurderinger av sammenhengen mellom brukereffekter i kapittel 4 og utviklingen i a-krim.

Året var preget av utfordringer knyttet til koronapandemien. Derfor deles kapitlet inn i en analyse av indikatorer for den overordnede utviklingen av a-krim, og en drøfting av hvordan pandemien kan påvirke omfanget av a-krim. Overordnet er det ingen indikasjoner på at de fem samfunnsverdiene er truet. Utviklingen i etterspørselen etter tjenester fra useriøse og kriminelle leverandører er fallende, og det er færre tilbydere som opplever at lovbrudd relatert til a-krim er vanlig.

5.1 Samlet vurdering av effekten på handlingsrommet til kriminelle

Innsatsen overfor sentrale trusselaktører, utenlandske arbeidstakere, og oppdragsgivere og forbrukere skal medføre at kriminelle i arbeidslivet opplever redusert handlingsrom. Kriminelle skal oppleve at det er stor risiko for å bli oppdaget når de begår lovbrudd. I tillegg skal de oppleve at det blir vanskelig å rekruttere arbeidskraft som kan utnyttes, og at det blir vanskelig å få oppdrag.

Å oppnå de formulerte tilstandene hos de tre aktørgruppene vil føre til redusert forekomst av akrim. Funn fra kapittel 4 indikerer at etatens innsats bidrar til at ønskede brukereffekter i a-krim samarbeidet oppnås, noe som da bidrar å redusere de kriminelle aktørenes handlingsrom.

Selv om det vurderes at innsatsen har bidratt til å redusere handlingsrommet for kriminelle, er det ikke indikasjoner på vesentlige endringer fra 2019 til 2020. Dette kan skyldes flere årsaker. NTAES har i sin situasjonsbeskrivelse for 2020 trukket frem at a-krim er dynamisk, og det er sannsynlig at kriminelle endrer modus for å tilpasse seg myndigheter og oppdragsgiveres tiltak.

I kapittel 4 pekes det på at det kreves langsiktig arbeid for å oppnå brukereffekter, og dermed redusere handlingsrommet for kriminelle aktører. Samtidig vil eksterne faktorer, som koronapandemien, også påvirke handlingsrommet og utviklingen.

5.2 Utviklingen i a-krim

I 2017 ble det anslått at skjult verdiskaping knyttet til a-krim lå mellom 28 og 108 milliarder kroner i 2015.¹⁷ Anslagene er for usikre, og beregningene er ikke oppdatert. Indikatorer fra spørreundersøkelser gjør det mulig å følge utviklingen i a-krim over tid. Det overordnede inntrykket fra flere indikatorer er at omfanget av a-krim ikke har økt de siste årene. Tvert imot er det indikasjoner på at omfanget kan ha blitt redusert noe. Under presenteres indikatorer for utviklingen på både tilbuds- og etterspørselssiden.

5.2.1 Omfanget av aktører som begår a-krim virker stabilt

De kriminelles handlingsrom reduseres med færre profittmuligheter, økt oppdagelsesrisiko eller ved at sanksjoner blir strengere.

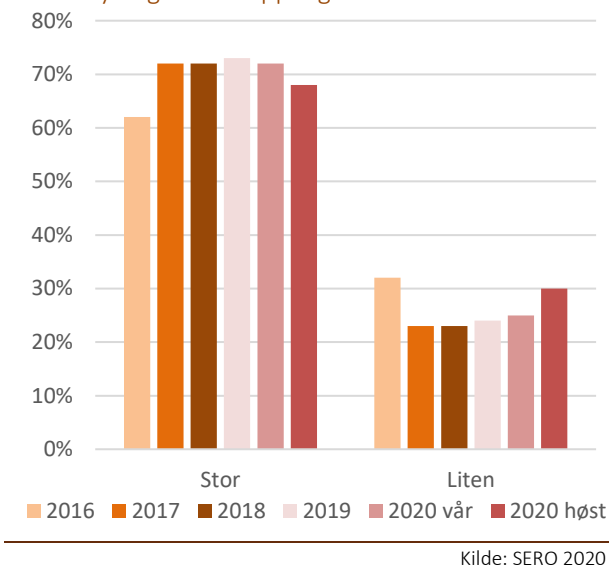
SERO-undersøkelsen viser at det over tid har blitt færre i næringslivet som opplever liten risiko for å bli tatt.¹⁸ Andelen som opplever liten eller svært liten oppdagelsesrisiko, har falt fra 30 prosent i

¹⁷ Eggen, Gottschalk, Ognedal, Nymoen og Rybalka (2017) *Former for, omfang og utvikling av arbeidslivskriminalitet*. Oslo: Samfunnsøkonomisk analyse.

¹⁸ Skatteetatens undersøkelse om etterlevelse av regelverket, rapportering og opplevd oppdagelsesrisiko.

2016 til 25 prosent våren 2020, jf. figur 5.1. Høsten 2020 svarte imidlertid 30 prosent at de vurderte oppdagelsesrisikoen som liten. Det er en økning på 5 prosentpoeng fra våren samme år. En sannsynlig årsak er redusert kontrollaktivitet som følge av koronapandemien.

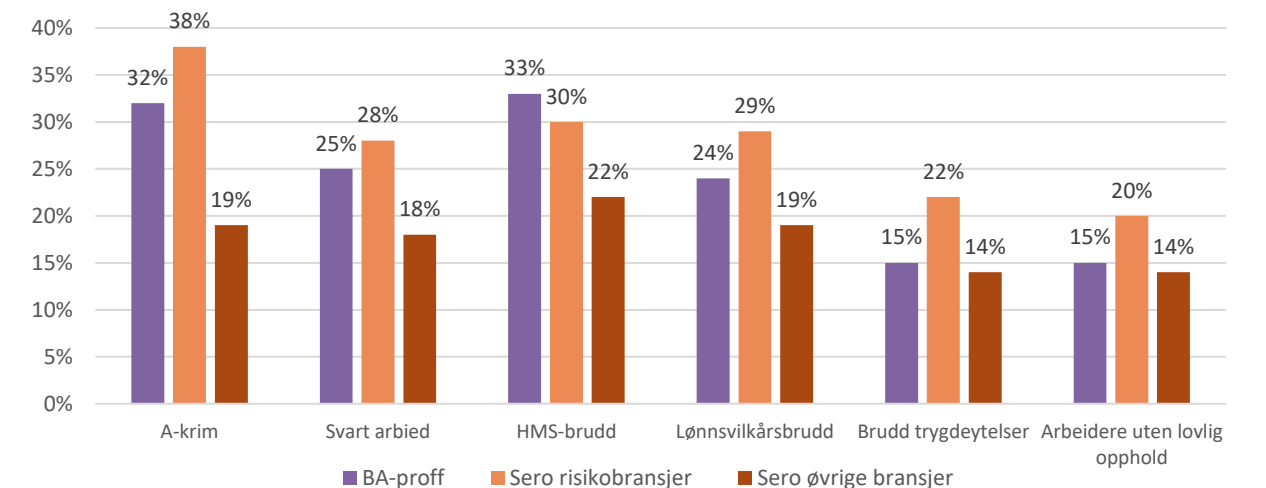
Figur 5.1 «Dersom en virksomhet i din bransje unnlater å rapportere inn alle skatter og avgifter, hvor stor sannsynlighet tror du det er for at skattemyndighetene oppdager dette?»

I SERO-undersøkelsen blir det spurt om næringslivets oppfatning av hvor vanlig ulike former for a-krim er i egen bransje, jf. figur 5.2. I framstillingen sammenlignes respondentene fra proffmarkedet i bygg og anlegg med risikobransjer og øvrige bransjer fra SERO.¹⁹ Resultatene viser at a-krim er opplevd som et ganske vanlig forekommende fenomen i enkelte risikobransjer.²⁰ Generelle kjennetegn ved disse bransjene er at det er relativt få krav til formell utdanning, en betydelig andel er arbeidsinnvandrere, og en del leverer tjenester på anbud. Sammenlignet med 2019 var det overordnet en noe høyere andel som opplevde HMS-brudd som vanlig.

I proffmarkedet for bygg og anlegg (BA-proff) mener 32 prosent at a-krim er ganske eller svært vanlig våren 2020, ned fra 37 prosent i 2015. Nedgangen i opplevd a-krim fra 2015 til 2020 er signifikant for alle typer regelbrudd, med unntak av brudd på bestemmelser om lønnsvilkår og HMS. At nedgangen ikke er signifikant for de to overnevnte kategoriene, kan indikere en modusendring med mindre skatteunndragelser og mer utnyttelse av sårbar arbeidskraft.

Figur 5.2 «Hvor vanlig eller uvanlig tror du følgende er i din bransje?» - Andel som oppgir «Ganske vanlig» eller «Svært vanlig», fordelt på risikobransjer og representative utvalg.

Kilde: BA-proff 2020 og SERO vår 2020.

¹⁹ Risikobransjer: Handel, oppføring av bygninger, snekker, elektriker, VVS, maler, reparasjon av biler, godstransport, taxi og turbil, post og bud, frisering og pleie, regnskap og revisjon, rengjøring og servering.

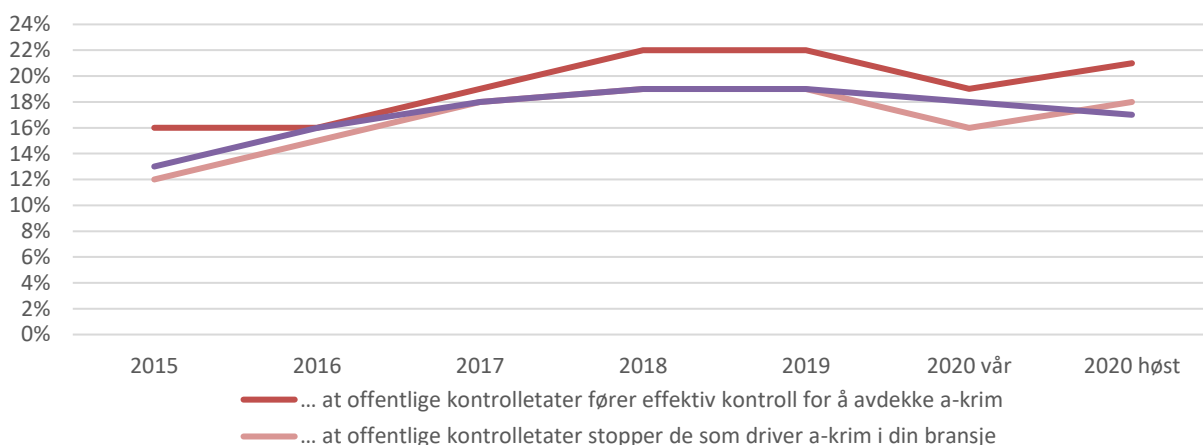
²⁰ I SERO 2020 grupperes, av statistiske årsaker, ikke næringer på denne måten. Det er likevel gjort her, for å muliggjøre sammenligning med fjorårets rapport.

I samme undersøkelse fra høsten 2020 er det registrert signifikant nedgang også i de to sistnevnte indikatorene, sammenlignet med 2015. Merk at svarene for høsten kan være påvirket av koronapandemien, og man må derfor avvente til svar fra 2021 for å kunne vurdere om nedgangen knyttet til lønnsvilkår og HMS er reell.

Det er ikke mulig å knytte resultatene fra spørreundersøkelsene direkte til tiltak mot a-krim. Undersøkelsen BA-proff gir likevel indikasjoner på

virksomhetenes oppfatning av etatenes innsats. Høsten 2020 mente 21 prosent av virksomhetene at offentlige etater førte effektiv kontroll. Det er en økning på 5 prosentpoeng siden 2015, men en nedgang på 1 prosentpoeng fra 2019. Videre er det en svak nedgang fra 2019 til 2020 i andelen som mener at offentlige etater i stor grad stopper de som driver a-krim i bransjen og er synlige ute på arbeidsplassene. Undersøkelsen ble gjennomført etter det ble innført smittevernsrestriksjoner.

Figur 5.3 Andel som mener kontrollstatens innsats «I stor grad fører til...»

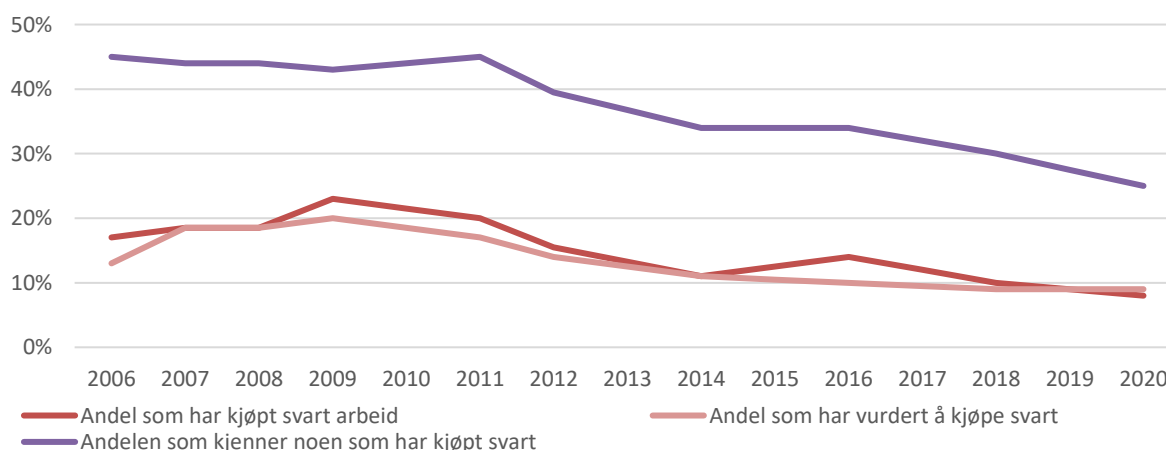
Kilde: BA-proff

5.2.2 Etterspørselen etter a-krim faller

SMSØ sin forbrukerundersøkelse belyser omfanget, kjøpsmotivene og framtidsutsiktene for kjøp av svart arbeid i befolkningen. Over flere år har undersøkelsen funnet en nedgang i etterspørselen etter svart arbeid, jf. figur 5.4. Andelen som har kjøpt svart arbeid de siste 2 årene, er mer enn

halvert, fra 23 prosent i 2009 til 8 prosent i 2020. Forbrukere som sier de har kjøpt svart arbeid eller vurdert å gjøre det, er redusert fra 37 prosent i 2009 til 17 prosent i 2020. De tjenestene som en høyest andel oppga å ha kjøpt svart i 2020, var renholdstjenester, barnepass og andre tjenester i hjemmet, malertjenester og snekkertjenester.

Figur 5.4 Forbrukeres atferd og holdninger til svart arbeid

Kilde: SMSØ

5.3 A-krim samarbeidet skal bidra til å beskytte fem samfunnsverdier

Gjennom å oppnå brukermålene skal det tverretatlige a-krim samarbeidet bidra til redusert a-krim, og derigjennom beskytte fem samfunnsverdier. De fem samfunnsverdiene henger sammen slik at måloppnåelse knyttet til én vil påvirke måloppnåelsen knyttet til de andre.

De fem samfunnsverdiene er:

- Høy oppslutning om finansiering av velferdsstaten
- Tillitt til myndighetene
- Likere konkurransevilkår i næringslivet
- Rettsikkerhet, trygghet og lovlige lønns- og arbeidsvilkår for arbeidstakere
- Trygghet for kvalitet og leveringsdyktighet ved kjøp av varer og tjenester

Høy oppslutning om finansiering av velferdsstaten avhenger av tillit mellom borgere og tillit til at samfunnsinstitusjonene fungerer. Denne tilliten er vesentlig for å sikre at legitimiteten til ordningene ikke svekkes. Svekket legitimitet reduserer villigheten til å etterleve lover og regler, som f.eks. ved svekket villighet til å betale skatt eller ved økt misbruk av trygdeytelser. I tillegg kan svekket legitimitet undergrave seriøsitet i arbeidslivet.

I Skatteetatens SERO-undersøkelse høsten 2020 er det kun 7 prosent som mener bevisste skatteunndragelser i enkelte tilfeller kan aksepteres. 66 prosent er enige i at flertallet av virksomheter rapporterer korrekt til skattemyndighetene. Dette er imidlertid en signifikant nedgang fra våren 2020, da andelen av 70 prosent.

Det er ingenting i 2020 som tyder på at disse samfunnsverdiene er svekket. Tilliten til myndighetene, og til andre borgere, er blant de høyeste i Europa. I Ipsos sin tiltro-undersøkelse har

tilliten til myndighetene økt markant i 2020, sammenlignet med 2019.²¹ Tilliten til andre institusjoner og borgere er også høy.

Det er likevel områder der næringslivet i mindre grad har tillit til myndighetsutøvelse. BA-proff viste at rundt 20 prosent mente offentlige etater drev effektiv og synlig kontrollaktivitet som stopper arbeidslivskriminelle. 30 prosent av virksomhetsledere er helt enige i at Skatteetaten oppdager virksomheter som bevisst unndrar skatt.²²

Når det gjelder konkurransesituasjonen, svarte 32 prosent våren 2020 at de opplever å måtte konkurrere mot virksomheter som har et lavere kostnadsnivå, fordi de driver svart eller på en annen måte unndrar skatter og avgifter.²³ Dette er på samme nivå som tidligere. I risikobrancher er andelen mellom 48 og 62 prosent. Det er likevel tegn på bedring. I bygge- og anleggsbranchen, som har vært prioritert i a-krimarbeidet over tid, har andelen som i liten grad opplever konkurranse fra aktører som unndrar skatter og avgifter, økt fra 50 prosent i 2015 til 63 prosent i 2020.

5.4 Koronapandemien kan ha negativ påvirkning på samfunns målet

Indikatorene presentert overfor peker i retning av at etatenes innsats mot de tre aktørgruppene bidrar til å redusere de kriminelles handlingsrom. Det er imidlertid mange faktorer som kan påvirke utviklingen i a-krim og indikatorene for samfunnsverdiene.

I 2020 har de klart viktigste faktorene vært koronapandemien og oljeprisfallet, som begge har påvirket økonomien negativt. Forskning og tidligere lavkonjunkturer viser en positiv sammenheng mellom lavkonjunktur og a-krim.²⁴ Om dette vil være tilfelle ved denne krisen også er fremdeles usikkert, men det er liten grunn til å forvente at sammenhengen vil være annerledes nå. Imidlertid

²¹ Tiltro-undersøkelsen 2020, gjennomført av Ipsos på oppdrag fra Domstoladministrasjonen.

²² Skatteetatens bedriftsundersøkelse 2020.

²³ SERO våren 2020.

²⁴ Se for eksempel Samfunnsøkonomisk analyse (2018) Eksterne faktorer – Arbeidslivskriminalitet og arbeidsinnvandring.

er det grunn til å forvente at lavkonjunkturen som følger av pandemien, kan snu raskt når samfunn åpner opp igjen. Det kan redusere langsiktige virkninger av pandemien på a-krim.

I tillegg til at koronapandemien har påvirket den økonomiske utviklingen negativt, har den hatt flere virkninger som ikke er typiske for lavkonjunkturer.

For det første har smittevernhensyn gjort det mer utfordrende å gjennomføre stedlige kontroller. Dette kan ha redusert den opplevde oppdagelsesrisikoen, og kan dermed ha svekket a-krimssamarbeidets forebyggende effekt. I spørreundersøkelsen SERO fra høsten 2020 svarte fem prosentpoeng flere at de opplevde oppdagelsesrisikoen som liten, og 1 prosent færre svarte at de opplevde etatene som synlige på arbeidsplasser.

For det andre har den økonomiske nedgangen og smittevernhensynet ført til at en rekke virksomheter har lagt ned eller redusert antall ansatte. I SERO svarer i underkant av 40 prosent at de har vært nødt til å redusere bemanningen i løpet av 2020. Videre svarer i overkant av 25 prosent at deres virksomhet har blitt sterkt negativt påvirket av koronapandemien.

For å sikre befolkningens og næringslivets inntektsgrunnlag, har offentlige støtteordninger blitt vesentlig mer generøse. Mer generøse ordninger øker mulighetene til å motta urettmessig støtte for virksomheter og personer. Dette gjelder sannsynligvis i særlig grad utnyttelse av ulike kompensasjons- og trygdeordninger, hvor deler kan være knyttet til a-krim. For eksempel avdekket Skatteetaten og NAV sommeren 2020, at fiktive registerdata i a-ordningen muliggjorde svindel med lønnskompensasjonsordningen.

For det tredje har smittevernhensynet redusert innvandringen til Norge, og tilgangen på utenlandske arbeidstakere er redusert. Innvandringen falt vesentlig i første og andre kvartal i 2020, for deretter å ta seg opp igjen. I starten av 2021 er det igjen innført strengere

innreiseregler. Dette kan være en årsak til at resultatene i SERO-undersøkelsen viser enkelte betydelig avvik mellom våren og høsten 2020.

5.5 På lenger sikt er det flere eksterne faktorer som påvirker samfunnsverdiene

Sett bort i fra den helt spesielle situasjonen i 2020, er det flere langsiktige trender som påvirker utviklingen av a-krim og samfunnsverdiene. Mange faktorer påvirker utviklingen i a-krim og indikatorer for samfunnsverdiene over tid, også faktorer utenfor etatenes direkte kontroll. Det er for eksempel sannsynlig at økonomiske nedgangstider i Europa og Norge de kommende årene vil bidra til vekst i a-krim. Slike eksterne faktorer endres i stor grad uavhengig av myndighetenes innsats. Etatene kan likevel påvirke de eksterne faktorenes betydning for utviklingen i a-krim, gjennom sin innsats.

Som følge av koronapandemien har arbeidsledigheten i de fleste europeiske land økt betydelig i 2020. Norge har imidlertid fortsatt betydelig lavere ledighet enn i flere av landene som mange av arbeidsinnvandrerne i Norge kommer fra. Unntakene er Polen og Romania, der arbeidsledigheten er lavere eller omtrent på nivå med Norge.

Koronapandemien har vist hvordan deler av norsk næringsliv er særlig avhengige av utenlandsk arbeidskraft i sin produksjon. Mange av bransjene med høy andel arbeidsinnvandrere, har særlig høy risiko for a-krim. Selv om pandemien har påvirket innvandringen betydelig i 2020, er de underliggende trendene og regelverkene knyttet til arbeidsmigrasjon i Europa som før. På kort sikt er det derfor ikke sannsynlig med store strukturelle endringer i disse delene av arbeidslivet. Hvordan samfunnet håndterer risiko på både arbeidsgiver-, arbeidstaker- og kundesiden, er derfor avgjørende for utviklingen i a-krim framover.

6 Situasjonsbeskrivelse a-krim 2020

Situasjonsbeskrivelsen som følger, baserer seg på NTAES sin situasjonsbeskrivelse 2020 og ØKOKRIM sin trusselvurdering 2020. Videre bygger den på informasjon fra de samarbeidende etater, deriblant politiet, Skatteetaten, Tolletaten, NAV og Arbeidstilsynet. Det er også sett hen til a-krim-sentrene egne analyser og kunnskapsprodukter.

6.1 Svart arbeid – skatteunndragelser – utnyttelse av arbeidere

Utnyttelse av arbeidstakere og skatte- og avgiftskriminalitet ble av NTAES beskrevet som den vanligste formen for a-krim i 2019.²⁵ Politiet har i 2020 jevnlig mottatt informasjon om svart arbeid i de fleste arbeidsintensive bransjer med høy andel ufaglært arbeidskraft. Etterspørselen etter arbeidskraft i enkelte bransjer som er identifisert som sårbare for skatte- og avgiftskriminalitet, har også økt i 2020. Svart arbeid utføres i stor grad av utenlandske arbeidere, og kan inngå som en del av utnyttelse av arbeidstakere.

Økonomisk nedgang internasjonalt som følge av koronapandemien, samtidig som Norge har en forholdsvis robust økonomi tross omstendighetene, er en driver for arbeidsmigrasjon til landet. Norge er avhengig av utenlandsk arbeidskraft og vil trolig være et attraktivt land å søke arbeid i for utenlandske borgere som befinner seg i en vanskelig økonomisk situasjon. Utenlandske borgere fra dårlige sosioøkonomiske kår er mer sårbare for utnyttelse.

Interesseorganisasjoner har i 2020 meldt om en økning i saker som gjelder utnyttelse av utenlandske arbeidstakere i Norge i form av utestående kontrakter, manglende lønn og feriepenger og ulovlige oppsigelser. Flere utenlandske borgere har fremvist fiktive og mangelfulle arbeidskontrakter ved grensen under

koronapandemien, og det er grunn til å tro at enkelte av disse har hatt som formål å arbeide svart i Norge og/eller står i fare for å utnyttes i arbeidslivet.

6.2 Kriminelle nettverk en større utfordring

I ØKOKRIMs trusselvurdering fra 2020 ble det påpekt at organiserte kriminelle i økende grad infiltrerer legalt næringsliv for å maksimere økonomisk profitt, og at skillene mellom organisert kriminalitet, økonomisk kriminalitet og a-krim viskes ut. Kriminelle nettverk har stor utbredelse og er en økende trussel også innen a-krim. Organiserte kriminelle kan være involvert i alt fra skatte- og avgiftskriminalitet, låne- og trygdebedragerier - inkludert misbruk av koronastøtteordninger - til grov menneskehandel, brudd på arbeidsmiljøloven og som tilretteleggere for hvitvasking av utbytte fra narkotikakriminalitet. Det er avdekket at trusselaktører innen a-krim investerer både i privatboliger og i næringsbygg, i Norge og i utlandet. Enkelte trusselaktører er også kjent for å benytte seg av næringsvirksomheter til å hvitvaske utbytte fra narkotikakriminalitet.

6.3 Utnyttelse av koronastøtteordninger

I løpet av 2020 er det registrert 99 anmeldelser av bedrageri av koronastøtteordninger fordelt på ni politidistrikt og ØKOKRIM. Flertallet av anmeldelsene omhandler bedrageri av lønnskompensasjonsordningen, men det er også anmeldt misbruk av statlig lånegarantiordning og bedrageri av kompensasjonsordningen for arrangører i frivillighets- og idrettssektoren.

Bedrageri av koronastøtteordningene er utført av både enkeltaktører, men også av delvis svært godt

²⁵<https://www.okokrim.no/ny-rapport-om-arbeidslivskriminalitet-fra-ntaes.6279398-411472.html>

organiserte aktører - spesielt ved utnyttelse av lønnskompensasjonsordningen.

6.4 A-krimutsatte bransjer

ØKOKRIM fremhever at det særlig vil være utfordringer med a-krim knyttet til bygg og anlegg, varetransport, bilpleie- og verkstedbransjen og i fiskerisektoren i tiden fremover.

Som følge av koronapandemien har netthandel og behovet for transport av varer økt. Flere matbutikker tilbyr hjemlevering av matvarer, og varekjeder tilbyr i økende grad handel over internett som ett alternativ til å holde fysiske butikker åpen. Virksomheter benytter i stor grad eksterne transportleverandører for å levere varene til forbrukerne og kunder. Dette kan foregå i flere ledd, noe som kan vanskeliggjøre kontroll av virksomhetene. Flere foretak i bransjen registrerer ikke omsetning eller arbeidstakere og unnlater dermed å betale betydelig summe i skatter og avgifter, i tillegg til at arbeidstakerne mister sine velferdsrettigheter. I tillegg er det lave etableringskostnader i varetransportbransjen, og i praksis trenger man bare førerkort og tilgang på en bil.²⁶

Statistikk fra Mittanbud.no viser at også etterspørselen etter å få utført små jobber i privathjem i Oslo, økte i 2020. Nasjonalt økte antall jobber innen snekker/bygningshåndverkere med 18 prosent i 2020. Byggebransjen er preget av hard

konkurranse og etterspørsel etter billig arbeidskraft. Det benyttes i stor grad enkeltpersonforetak for å unngå arbeidsgiveransvar. Utenlandske arbeidstakere som arbeider gjennom et Norskregistrert utenlandsk foretak (NUF), er særlig utbredt blant virksomheter innen bygg- og anleggsbransjen med tilhørighet i Øst-Europa og øker risiko for skatteunndragelse, lønnsstyveri og utnyttelse av arbeidskraft.

Fisk og fiskevarer er Norges nest største eksportmarked til en verdi av 104 milliarder kroner i 2019.²⁷ Det er sannsynlig at det ved eksport av fisk foregår fiktiv fakturering, feilaktig prising og bruk av uriktige dokumenter som tilrettelegger for og kamuflerer grov økonomisk kriminalitet, herunder blant annet skattesvik. Utnyttelse av sårbar utenlandsk arbeidskraft er også en utfordring. Norske fiskeriressurser tiltrekker seg også useriøse aktører med koblinger til utlandet.

Bilpleie- og verkstedbransjen har vært gjenstand for flere kontroller de senere årene, men det avdekkes fremdeles a-krim i bransjen. Det er særlig forhold som svart og ulovlig arbeid som er gjentakende, samt ulovlige verksteder og verksteder som tilbyr tjenester de ikke har tillatelse til å utføre. Disse utfordringene aktualiserer seg ytterligere under dekkskiftesesongen på våren og høsten når etterspørselen fra forbrukere øker.

²⁶ A-krimssenteret i Oslo og Akershus, «Arbeidslivskriminalitet i transportbransjen – varebilssegmentet», 2019.

²⁷ Statistisk sentralbyrå, «Fiskeeksporten passerte 100 milliard kroner i 2019», 2020.

7 Samarbeidsarenaer og utviklingsoppgaver på sentralt nivå

7.1. Samarbeidsarenaer

7.1.1 Det sentrale samarbeidsforum

Det sentrale samarbeidsforum (DSSF) består av direktøren for Arbeidstilsynet, politiet, Skatteetaten, Tolletaten og NAV, i tillegg til Riksadvokaten og sjefen for ØKOKRIM. Formålet er å styrke samarbeidet mellom etatene for å forebygge og bekjempe økonomisk kriminalitet, herunder a-krim.

DSSF og direktøren for Finanstilsynet hadde i februar et møte med statsrådene i hhv. Finansdepartementet, Justis- og beredskapsdepartementet og Arbeids- og sosialdepartementet. Politisk ledelse ønsket møtet for å bli oppdatert på arbeidet som gjøres mot økonomisk kriminalitet og a-krim, og hvilke utfordringer etatene ser. Etatslederne orienterte om status og trakk bl.a. frem behov for bedre regler knyttet til deling, sammenstilling og lagring av informasjon i a-krimssamarbeidet.

Politisk ledelse ba også om et møte med DSSF i september. Tema var arbeidet med revisjon av regjeringens strategi mot arbeidslivskriminalitet, og etatenes forslag til tiltak. I tillegg ga etatene en orientering om a-krim under koronapandemien og erfaringer og resultater når det gjaldt oppfølging av regjeringens tiltakspakker.

Videre deltok etatslederne i DSSF på statsministerens toppmøte i mai der tema bl.a. var utviklingstrekk og hva som skal til for å bekjempe a-krim fremover, og taushetsproblematikk og informasjonsbehandling og deling i a-krimssamarbeidet. A-krimssenteret i Oslo bidro med et innlegg.

Ut over dette har DSSF hatt to møter hvor de bl.a. har fått presentert rapporter fra Nasjonalt tverretattlig analyse- og etterretningssenter (NTAES), besluttet nye oppdrag til NTAES og mandat for evaluering av NTAES, behandlet

fellesrapporten 2019 for vurdering av samarbeidet knyttet til økonomisk kriminalitet, inkludert en vurdering av bistandsrevisorordningen, og hatt en gjensidig orientering om arbeidet mot økonomisk kriminalitet, herunder a-krim under koronapandemien.

På oppdrag fra DSSF har ØKOKRIM i 2020 utredet politiets forvaltningsmessige myndighetsutøvelse i a-krimssamarbeidet. Dette ble presentert for DSSF i september.

7.1.2 Styringsgruppen for NTAES og a-krimssamarbeidet

Styringsgruppen for NTAES og a-krimssamarbeidet ivaretar oppfølging av NTAES og gir føringer, prioriteringer og gjennomfører oppdragsdialog innenfor rammer gitt av DSSF. Videre jobber styringsgruppen med å sikre mål og rammer for det tverretattlige a-krimssamarbeidet og følger opp felles føringer i etatenes tildelingsbrev, oppdragsbrev fra departementene og felles handlingsplan. Deltakere er ledere på sentralt nivå i de fire etatene samt Tolletaten og ØKOKRIM. NAV har ledet styringsgruppen i 2020. Styringsgruppen har hatt fem møter og bl.a. behandlet saker knyttet til følgende:

- Prosjekt kunnskapsbygging og systemstøtte
- Evaluering av felles styringsmodell
- Langsiktig tilnærming til effektivvurdering i det tverretattlige a-krimssamarbeidet
- Mandat for en tverretattlig samhandlingsarena for oppfølging av etatenes felles forebyggende strategi vedtatt januar 2020
- Felles HMS-retningslinjer for a-krimssentrene
- Innspill til regjeringens reviderte strategi mot arbeidslivskriminalitet
- Koronapandemien og betydning for etatenes arbeid og a-krimssamarbeidet

NTAES har i 2020 arbeidet med følgende oppdrag og rapporter. Dette er behandlet i styringsgruppen:

- Situasjonsbeskrivelse a-krim (utgitt januar 2020)
- Kriminalitet i fiskeri og havbruk
- Etterretningsoppsummeringer knyttet til koronapandemien
- Arbeidslivskriminalitet blant leverandører

Styringsgruppen har i tillegg gitt innspill på mandat og prosess for evaluering av NTAES.

7.2 Utviklingsoppgaver

7.2.1 Regelverk, kunnskapsbygging og effektmåling

Etatene har siden oppstart av a-krimssamarbeidet jobbet med ulike utviklingsoppgaver for å understøtte et effektivt samarbeid om å forebygge og bekjempe a-krim. Dette gjelder særlig behov for bedre rammeverk i form av system- og prosesstøtte og egnet regelverk for å kunne utarbeide kunnskapsbasert beslutningsstøtte som grunnlag for prioritering og tiltak. I tillegg er det behov for å bygge kunnskap om hvorvidt etatenes virkemidler er tilstrekkelige for å oppnå brukermålene på en formålseffektiv måte.

Regelverk

Gjennom etablering av operative grupper for kunnskapsbygging i a-krimssentrene, jf. felles styringsmodell, og et arbeid rundt metodikk for kunnskapsbygging og etterretning med tilhørende systemstøtte, har etatene pga taushetsbestemmelser i regelverket, erfart begrensninger når det gjelder å kunne dele, sammenstille og lagre informasjon. Dette har både i 2019 og 2020 vært tatt opp i møter med politisk ledelse og belyst i etatenes felles årsrapport 2019. Hindringer i regelverket trekkes fortsatt frem som den sentrale utfordringen for det tverretatlige a-krimssamarbeidet og spesielt i arbeidet med kunnskapsbygging.

I 2020 har etatene gitt hørings svar til Justis- og beredskapsdepartementets forslag om endringer i

forvaltningslovens taushetsbestemmelser. Videre deltar etatene i departementets arbeidsgruppe som skal se på forslag til forskrifter om informasjonsdeling og behandling i a-krimssamarbeidet samt også vurdere behovet for en plikt for offentlige myndigheter til å gi informasjon for å bekjempe a-krim. Arbeidet startet opp tidlig i 2021.

Rammer og systemstøtte for tverretatlig kunnskapsbygging

I 2016 etablerte etatene en felles a-krimssamarbeidsløsning, akrim.no, for lagring og deling av informasjon knyttet til aktiviteten i a-krimssentrene. I 2019 fikk etatene samlet en varig tildeling på 10 millioner kroner til felles teknologistøtte. Midlene er både i 2019 og 2020 benyttet til drift og videreutvikling av akrim.no og til et tverretatlig utviklingsarbeid for kunnskapsbygging med tilhørende systemstøtte. Rettslige avklaringer er en sentral del av arbeidet.

Prosjektet «Tverretatlig kunnskapsbygging og systemstøtte» ble etablert høsten 2019 og er videreført i 2020. Prosjektet består av tre deler: systemforvaltning og drift av akrim.no, datainnsamling og rapportering, og kunnskaps- og etterretningsbasert innsats. Det er besluttet en tverretatlig etterretningsprosess som bygger på politiets etterretningsdoktrine, og det er utarbeidet veiledere som gir praktisk rettleiding til hver av prosessens fire faser. Politiet har utredet og besluttet at de kan dele eget etterretningsssystem med etatene i a-krimssentrene. Det har også vært jobbet med å utvikle en ny versjon av akrim.no som legger til rette for bedre støtte for arbeidet med datafangst og kunnskapsbygging fra felles kontrollinnsats. Utviklingen skjer i tett samarbeid med en tverretatlig juristgruppe, for å sikre at løsningen er i tråd med gjeldende regelverk.

Tverretatlig effektmåling

Etatene opprettet i 2019 en tverretatlig analysegruppe for effektmåling. De første tverretatlige effektvurderingene ble beskrevet i etatenes felles årsrapport 2019 (levert mars 2020). Analysegruppen har videre jobbet med å utarbeide

en langsiktig tilnærming til effektvurdering i det tverretatlige a-krimssamarbeidet. En slik tilnærming ble besluttet av styringsgruppen for NTAES og a-krimssamarbeidet høsten 2020. Tilnærmingen innebærer bruk av intervensjonslogikk som rammeverk for effektmåling. Dette er en form for resultatkjedetenkning, der innsats, aktiviteter, resultater, brukereffekter og samfunnseffekter må vurderes i sammenheng. I arbeidet med rapportering av effekter er det også pekt på hvilke utfordringer manglende mulighet til å sammenstille data gir. En endring i regelverket vil derfor få betydning for etatenes muligheter til å gjøre effektmålinger.

7.2.2 Evaluering av felles styringsmodell

Felles styringsmodell for a-krimssamarbeidet ble besluttet av etatslederne høsten 2017. Etter dette har a-krimssamarbeidet vært i utvikling, og både Skatteetaten og Arbeidstilsynet er omorganisert med endringer i linjeorganisasjonene. Målet med styringsmodellen er å målrette og effektivisere etatenes innsats mot a-krim gjennom en mer enhetlig organisering (styringsmodell) og gjennomføring av aktiviteter (roller og rammer). Styringsgruppen for NTAES og a-krimssamarbeidet besluttet våren 2020 et mandat for evaluering av styringsmodellen, og det ble nedsatt en tverretatlig arbeidsgruppe for gjennomføring. Evalueringen skal se på hvilke endringer som må gjøres i dagens styringsmodell for at modellen skal støtte opp under en målrettet og effektiv innsats mot a-krim. Evalueringen ferdigstilles første halvår 2021.

7.2.3 HMS

Etatene etablerte høsten 2019 en tverretatlig HMS-gruppe som har i oppgave å støtte opp under HMS-arbeidet på a-krimssentrene. Det er utarbeidet felles HMS-retningslinjer for å sikre et forsvarlig arbeidsmiljø for medarbeidere i sentrene. Retningslinjen ble besluttet av styringsgruppen for NTAES og a-krimssamarbeidet i juni 2020. Det er også utarbeidet en mal for sikker jobb analyse og en mal for vernerunde på sentrene. Videre er det utarbeidet felles råd for smittevern for

medarbeidere ved a-krimssentrene med fokus på den operative uteaktiviteten. Disse er jevnlig oppdatert i tråd med smittesituasjonen i landet. Dette fortsetter i 2021.

7.2.4 Internasjonalt samarbeid

EU-plattformen «Undeclared work» ble etablert i 2016. Arbeidstilsynet stiller med Norges representant og holder de andre etatene orientert. Deltakelse i plattformen gir etatene tilgang på kunnskap, det er en arena for å knytte kontakter, og det er interesse fra andre land å få vite mer om Norges organisering av myndighetssamarbeid. Arbeidstilsynet har deltatt med representanter i flere arbeidsgrupper i 2020, bl.a. i utarbeidelse av plattformens neste toårsprogram og evaluering av den belgiske koordinerende etaten for sosial dumping. Informasjon fra plattformen blir videreformidlet til relevante etater i Norge. Det er også etablert en gruppe med arbeidslivets parter som mottar informasjon og som inviteres til å gi faglige innspill til de som deltar fra myndighetene i plattformens aktiviteter.

Arbeidstilsynet har inngått samarbeidsavtale med det litauiske arbeidstilsynet. Samarbeidet er støttet gjennom EØS-midler med om lag 2,9 mill. kroner til å utvikle et tverretatlig prosjekt mellom Norge og Litauen rundt «undeclared work». Litauen ønsker å lære av Norges erfaringer med tverretatlig samarbeid mot a-krim. A-krimssentrene i Oslo og Bodø er sentrale i prosjektet, og alle fire etatene bidrar i gjennomføring. Planene for prosjektet er følgende:

- Overføring av erfaringer fra a-krimssamarbeidet i Norge, med fokus på strategi og organisering. Dette tenkes gjort med studiebesøk i Norge og Litauen. Det første besøket ble gjennomført i Litauen høsten 2019
- Bistå Litauen med å etablere og utvikle tverretatlig samarbeid, herunder utveksling av medarbeidere på operativt nivå
- Tverretatlig samarbeid mellom Norge og Litauen om konkrete saker av felles interesse

Etter planen skulle det avholdes et oppstartsmøte med de litauiske samarbeidsetatene i Vilnius våren 2020 og et større kick off-seminar i Oslo høsten 2020, før man skulle gå i gang med samarbeid og utveksling på operativt nivå. På grunn av koronapandemien lot dette seg ikke gjennomføre. Prosjektet er derfor forsinket, og samarbeids- etatene i Litauen er bedt om å søke en forlengelse på 6 måneder for EU-midlene som finansierer dette.

Det ble i løpet av 2020 etablert tverretatlige prosjektgrupper både i Norge og i Litauen. Arbeidstilsynet er prosjektleder i Norge, og Litauen har også en prosjektleder. Det har vært avholdt flere møter i begge prosjektgruppene, samt felles møte på video mellom den norske og den litauiske prosjektgruppen. Dette arbeidet fortsetter i 2021.

